ΕΤΟΣ Γ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 88.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 16 *Μαΐου* 1868.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κλεάνθης ὁ Στωϊκός.—Ὁ Θεὸς μόνος τὸ ἠξεύρει. — Ποιήσεις. — Ἡ Γκιουζέλ. — Ποικίλα.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ Ο ΣΤΩΙΚΟΣ.

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Παρὰ Γαληνῷ ἀναφέρονται τέσσαρες στίχοι διαλογικοῦ ποιήματος τοῦ Κλεάνθους μεταξὺ Θυμοῦ καὶ Λογισμοῦ.

Λ. Τίπετ'ἐσθ'ὅ,τι βούλει,Θυμέ; τοῦτό μοι φράσον.
Θ· Ἔχειν, Λογισμὲ,πᾶν ὅ βούλομαι ποιεῖν.
Κ. Βασιλικόν γε! πλὴν ὅμως εἰπέ πάλιν.
Θ. Ὅσ' ἂν ἐπιθυμῶ, ταῦθ'ὅπως γενήσεται.

Τὸ ποίημα τοῦτο προέθετο πιθανῶς νὰ θέσῃ τὰ ἀληθῆ ὅρια τῆς ἐλευθερίας, ἣν οἱ Στωϊκοὶ ὥριζον ἐξουσίαν αὐτοπραγίας· διότι ὁ ἀκολουθῶν τὰς τυφλὰς ὀρέξεις τῶν παθῶν αὐτοῦ δὲν εἶναι ἐλεύθερος, εἶναι δοῦλος στερούμενος αὐτοπραγίας. Ὁ λογισμὸς ἐπιθυμεῖ τὴν αὐτοπραγίαν καὶ ὁ θυμὸς ἐπίσης· ἀλλ' ἡ μία εἶναι ἐλευθερία ἔλλογος, ἡ δὲ ἄλλη ἄλογος. Ὅτι δὲ τοῦτο ἦτο κυρίως τὸ θέμα τοῦ διαλόγου συμπεραίνω ἐκ τῆς κατ' ἐπανάληψιν ἐρωτήσεως τοῦ λογισμοῦ—Τί βούλει,θυμὲ, καὶ τῆς κατ' ἐπανάληψιν ἀπαντήσεως τοῦ θυμοῦ — πᾶν ὅ βούλομαι ποιεῖν. Ὁ Ἐπίκτητος εἰς τὰς διατριβὰς αὐτοῦ τὸν αὐτὸν τοῦ θυμοῦ δίδει ὁρισμὸν τῆς ἐλευθερίας· «ἐλεύθερός ἐστιν ὁ ζῶν ὡς βούλεται· ὃν οὔτ' ἀναγκάσαι ἐστίν, οὔτε κωλύσαι, οὔτε βιάσασθαι· οὗ αἱ ὁρμαὶ ἀνεμπόδιστοι, αἱ ὀρέξεις ἐπιτευκτικαί, αἱ ἐκκλίσεις ἀπερίπτωτοι. Τίς οὖν θέλει ζῆν ἁμαρτάνων; Οὐδείς· τίς θέλει ζῆν ἐξαπατώμενος, προσπίπτων, ἄδικος ὤν, ἀκόλαστος, μεμψίμοιρος, ταπεινός; Οὐδείς. Οὐδεὶς ἄρα τῶν φαύλων ζῇ ὡς βούλεται· οὐ τοίνυν, οὐδ' ἐλεύθερός ἐστιν.» Ἰδοὺ περίπου ὁποία θὰ ἦτο ἡ ἀπάντησις τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸν θυμόν· διότι ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ βεβαίως ὁ Ἐπίκτητος ἠκολούθησε πιστῶς τὸν Κλεάνθην, δίδων μὲν ὡς ὁρισμὸν τῆς ἐλευθερίας τὸν αὐτὸν τοῦ θυμοῦ, ἀλλ' ἐπεξηγῶν συνάμα τί ἐστιν ἐλευθέρα βούλησις. «Ὁ ἀκώλυτος ἄνθρωπος ἐλεύθερος· ᾧ πρόχειρα τὰ πράγματα ὡς βούλεται· ὃν δ' ἔστιν ἢ κωλύσαι ἢ ἀναγκάσαι, ἢ ἐμποδίσαι, ἢ ἄκοντι εἴς τι ἐμβαλεῖν, δοῦλός ἐστιν. Τίς δ' ἀκώλυτος; Ὁ μηδενὸς τῶν ἀλλοτρίων ἐφιέμενος. Τίνα δ' ἀλλότρια; Ἃ οὐκ ἔστιν ἐφ' ἡμῖν, οὔτ' ἔχειν οὔτε μὴ ἔχειν, οὔτε πολλὰ ἔχειν ἢ

πῶς ἔχοντα.» Τοσοῦτον δὲ ἦτο παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς ἀγαπητὴ ἡ ἐλευθερία, ὥστε ὁ Κλεάνθης φρονεῖ ἄτοπον νὰ δεσμευώμεθα ὑπὸ τῶν ὅρκων, ἀναγκαζόμενοι νὰ πράξωμεν πολλάκις ὅ,τι εἰλικρινῶς μὲν ἐσκοποῦμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν καθ' ὃν χρόνον ὡρκιζόμεθα, περὶ οὗ ὅμως μετὰ ταῦτα διὰ τοῦτον ἢ τὸν ἄλλον λόγον μετεβάλλομεν γνώμην. Ὁ ἄνθρωπος ἀνέκαθεν συνειθίζει νὰ ἐπικαλῆται μάρτυρα τῶν λόγων καὶ ὑποσχέσεων αὐτοῦ τὸν Θεόν· ὀλίγοι δύνανται νὰ εἴπωσιν ὡς ὁ Ἀλέξις,

Ὅρκος βέβαιος ἐστὶν ἓν νεύσω μόνον.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων καὶ νεύσαντες καὶ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ὑποσχεθέντες, εἰσὶν ἀναξιόπιστοι, τινὲς δὲ καὶ ὁρκισθέντες ἐπιορκοῦσι πολλάκις. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ μὴ πείθεσθαι εἰς τοὺς ὅρκους τῶν ἄλλων, εἶναι σαφὴς ἔνδειξις ἀσεβείας καὶ ὀρθῶς ὁ Ἄμφις ἔλεγεν,

Ὅστις γὰρ ὀμνύοντι μηδὲν πείθεται
αὐτὸς ἐπιορκεῖν βαδίως ἐπίσταται.

Ὁ δὲ Κλεάνθης, ἀγανακτῶν κατὰ τῆς ἠθικῆς ἐκείνης πιέσεως τοῦ ὅρκου, εἶπε «τὸν ὀμνύοντα εἴτε εὐορκεῖν ἢ ἐπιορκεῖν καθ' ὃν ὄμνυσι χρόνον· ἐὰν μὲν γὰρ οὗτος ὀμνύῃ ὡς ἐπιτελέσων τὰ κατὰ τὸν ὅρκον, εὐορκεῖν, ἐὰν δὲ πρόθεσιν ἔχων μὴ ἐπιτελεῖν, ἐπιορκεῖν.» Ἡ δὲ γνώμη αὕτη, ἐν μέρει μὲν ἀληθὴς ἐν μέρει δ' ἐσφαλμένη, λογίζεται βεβαίως ἀξίωμα ἀναμφισβήτητον, παρ' ὅλων ἐκείνων οἵτινες εἰς στιγμὴν ἐρωτικῆς παραφορᾶς ὁρκίζονται αἰωνίαν πρὸς τὴν ἐρωμένην αὐτῶν πίστιν. Ἀλλ' ἀνεν τοῦ σοφιστικοῦ μᾶλλον ἀποφθέγματος τοῦ Κλεάνθους, προτιμότερον εἶναι τὸ τοῦ Καλλιμάχου·

Ὀμόσαι μ' ἀλλ' λέγουσιν ἀληθέα τοὺς ἐν ἕρωτι
ὅρκους μὴ δύνην οἶδα· ἐς ἀθανάτων.

V.

Δύο εἰσί, κατὰ τοὺς Στωϊκούς, τὰ διάφορα στοιχεῖα, αἱ διάφοροι ἀρχαὶ τῶν ὅλων ἐν τῇ φύσει, τὸ ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον· τὸ μὲν πάσχον εἶναι ἡ ἄποιος, ἡ ἄμορφος οὐσία, ἡ ὕλη· τὸ δὲ ποιοῦν ὁ ἐν αὐτῇ λόγος, ὁ Θεός, οὗτινος εἰκὼν εἶναι τὸ πῦρ κατά τινας Στωϊκούς, οἱ ὁποῖοι, φρονοῦντες ὅτι διὰ τῆς ἐκπυρώσεως γίνονται καὶ καταστρέφονται τὰ πάντα, μεταχειρίζονται αὐτὸ τοῦτο τὸ πῦρ, ὡς σύμβολον τοῦ Θεοῦ. Οὐδεμίαν λοιπὸν ἄμεσον σχέσιν ἔχει ἡ θεότης αὕτη πρὸς τὴν τοῦ Ἡρακλείτου· λέγοντος «Κόσμον τὸν αὐτὸν ἁπάντων οὔτε τις θεῶν οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν· ἀλλ' ἦν ἀεὶ καὶ ἔςαι πῦρ ἀείζωον, ἁπτόμενον μέτρῳ καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρῳ.» Παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς τὸ πῦρ δὲν εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς, εἶναι τὸ στοιχεῖον δι' οὗ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ὑπῆρχε καθ' ἑαυτὸν, περιέχων ἐν ἑαυτῷ τὸν σπερματικὸν λόγον τοῦ παντός· ἐξ ἐνδοτέρας δὲ ἀνάγκης τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθησαν τὰ πάντα, ὁ δὲ κόσμος οὗτος ἅπας εἶναι ζῶον λογικὸν καὶ ἔμψυχον, οὗτινος ὁ λόγος ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ ἐπιβλέπων τὰ πάντα, ὅπως εἰς τὸν κατ' ἰδίαν ἄνθρωπον ἐπιβλέπει τὰ πάντα ὁ νοῦς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς πρὸς ὅλον τὸν ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν κόσμον. Ὥστε οἱ Στωϊκοὶ οὔτε ἀποχωρίζουσιν ὅλως τὸν Θεὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου ἀναπλάττοντες αὐτὸν ἀφῃρημένον καὶ ὅλως ἀκατάληπτόν τι ὄν· οὔτε πάλιν συγχέουσι τὸν κόσμον μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀρνούμενοι οὕτω διὰ τοῦ πανθεϊσμοῦ τὴν τοῦ ὑπερτάτου ὄντος ὕπαρξιν. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ κόσμου, ὁ κόσμος ἐξ αὐτοῦ ἐγένετο, ἄρα εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ δηλοῦται ὁ δημιουργός· ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν εἶναι καὶ ἡ παραγαγοῦσα δύναμις· ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀποκαλύπτεται ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν, ἀλλ' οὔτε ἡ ψυχὴ ἡμῶν οὔτε ἡ φύσις εἶναι ὁ Θεός.

Τὸν δὲ κόσμον τοῦτον διέπουσιν ἀναλλοίωτοι νόμοι· μεταχειρίζονται δὲ πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἀναλλοιώτων τούτων νόμων τὴν λέξιν τῆς εἱμαρμένης. «Τὰ πάντα καθ' εἱμαρμένην γίνονται.» Ἐκ τούτου δὲ πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων πρεσβεύουσιν ὅτι οἱ Στωϊκοὶ ἦσαν ὀπαδοὶ τῆς πεπρωμένης, τῆς ἀνάγκης, σχεδὸν ὡς ὁ Ὅμηρος ἢ ὡς σήμερον οἱ Μωαμεθανοί. Καὶ πολλὰ μὲν προσάγουσι τεκμήρια, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ ὡραῖον τοῦτο τετράστιχον τοῦ Κλεάνθους·

Ἄγετε δὴ μ' ὦ Ζεῦ, καὶ σύ γ' ἡ Πεπρωμένη
ἔπου ποθ' ὑμῖν εἰμὶ διατεταγμένος.
ὡς ἕψομαι γ' ἄοκνος· ἢν δὲ μὴ θέλω
κακὸς γενόμενος, οὐδὲν ἧττον ἕψομαι.

Ὁ Ὅμηρος πρεσβεύει ὅτι ὅπως ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποτεταγμένος εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τῆς εἱμαρμένης, οὕτω καὶ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ὑπόκειται εἰς τὴν μοῖραν,

εἰς τὴν αἶσαν. Ὁ ὑπέρτατος τῶν Θεῶν διφκει μὲν τὸν κόσμον, ἀλλ' ἔκυπτε καὶ αὐτὸς εἰς ἀκατάληπτον καὶ ὑπερτάτην τινὰ δύναμιν, τὴν εἱμαρμένην, ἧς ἡ ἀρχὴ ἠφανίζετο εἰς ἀδιόρατον σκότος. Ἀλλὰ τοιαύτη δὲν ἦτο ἡ γνώμη τῶν Στωϊκῶν, οὔτε πάλιν ἐπίστευον εἰς τὸ πεπρωμένον ὅπως δοξάζουσιν αὐτὸ οἱ Μωαμεθανοί, τουτέστιν εἰς τὴν ἀκατάσχετον ἀνάγκην, ἥτις διέπει πᾶσαν ἀνθρωπίνην πρᾶξιν καὶ πάντα τὸν βίον καὶ πρὸς ἣν ἡ ἀντίστασις εἶναι ματαία· διότι ἀπέδιδον εἰς τὸ πεπρωμένον καὶ τὴν εἱμαρμένην τὴν ἔννοιαν τῆς προνοίας καὶ τῶν φυσικῶν νόμων πρὸς οὓς ὁ ἄνθρωπος δικαίως μάτην ἀγωνίζεται ν' ἀντιστῇ. Ἓν εἶναι Θεὸς καὶ νοῦς καὶ εἱμαρμένη καὶ Ζεὺς, λέγουσιν. Ὁ κόσμος οἰκεῖται κατὰ νοῦν καὶ πρόνοιαν, προσθέτει ὁ Χρύσιππος, ἡ δὲ οὐσία τῆς εἱμαρμένης εἶναι δύναμις πνευματικὴ, τάξει τοῦ παντὸς διοικητική. Βεβαίως πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, μόνος ὁ μωρὸς ἀνθίσταται· ἀλλ' ἕκαστος εἶναι δημιουργὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἠθικῆς εὐδαιμονίας. Τὰ δὲ καθ' ἕκαστα ἐφορᾷ μὲν τὸ θεῖον ἀλλὰ καὶ δὲν ῥυθμίζει αὐτὰ ἀναλλοιώτως· «ὥστε, λέγει ὁ Ἐπίκτητος, ὅταν κλείσητε τὰς θύρας καὶ σκότος ἔνδον ποιήσητε, μέμνησθε μηδέποτε λέγειν ὅτι μόνοι ἐστέ· οὐ γὰρ ἐστέ· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἔνδον ἐςίν.» Ῥῆσις αὕτη ἥτις κατά τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα, νομίζει τις ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ. Οἱ Στωϊκοὶ λοιπὸν ἐπίστευον εἰς θείαν πρόνοιαν καὶ οὐχὶ εἰς τυφλήν τινα καὶ ἀκαταμάχητον ἀνάγκην, δι' ἧς πᾶσα δραστηριότης μαραίνεται καὶ ματαιοῦται.

Ἀλλὰ πῶς ἐπλάσθη ὁ κόσμος; ὁ Κλεάνθης οὕτω πως φησίν· «ἐκφλογισθέντος τοῦ παντὸς συνίζειν τὸ μέσον αὐτοῦ πρῶτον, εἶτα τὰ ἐχόμενα ἀποσβέννυσθαι δι' ὅλου. Τοῦ δὲ παντὸς ἐξυγρανθέντος, τὸ ἔσχατον τοῦ πυρὸς, ἀντιτυπήσαντος αὐτῷ τοῦ μέσου, τρέπεσθαι πάλιν εἰς τούναντίον, εἶθ' οὕτω τρεπόμενον ἄνω αὔξεσθαι καὶ ἄρχεσθαι διακοσμεῖν τὸ ὅλον, καὶ τοιαύτην περίοδον ἀεὶ καὶ διακόσμησιν ποιουμένου, τοῦ ἐν τῇ τῶν ὅλων οὐσίᾳ τόνου μὴ παύεσθαι. Ὥσπερ γὰρ ἑνός τινος τὰ μέρη πάντα φύεται ἐκ σπερμάτων ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις, οὕτω καὶ τοῦ ὅλου τὰ μέρη, ὧν καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ ὄντα τυγχάνει, ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις φύεται. Καὶ ὥσπερ τινὲς λόγοι τῶν μερῶν εἰς σπέρμα συνιόντες μίγνυνται καὶ αὖθις διακρίνονται γενομένων τῶν μερῶν, οὕτως ἐξ ἑνός τε πάντα γίγνεσθαι καὶ ἐκ πάντων εἰς ἓν συγκρίνεσθαι, ὁδῷ καὶ συμφώνως διεξιούσης τῆς περιόδου.» Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην εἰς τὴν μήτραν τοῦ γάους ἐτέθη τὸ σπέρμα τοῦ κόσμου· ἐν τῷ σπέρματι τούτῳ ὑπῆρχε πᾶσα ἡ τοῦ κόσμου διακόσμησις, τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἀπαραλλάκτως ὅπως ὁ πυρὴν τῆς ἀμυγδαλέας περιέχει τὸ ἐν τῷ μέλλοντι στέλεχος, τὰ φύλλα, τοὺς κλάδους, τὰ ἄνθη καὶ τὸν καρπόν. Μὴ ἐρωτᾶτε λοιπὸν πῶς ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος· εἶναι ἐρώτησις ματαία· πῶς ἐγεννήθη τὸ ἄνθος τῆς ἀμυγδαλέας; πῶς ἐγεννήθη τὸ δένδρον; Πάντα ἐνυπῆρχον εἰς τὸν πυρῆνα καὶ διὰ τῶν ἀναλλοιώτων νόμων τῆς φύσεως παράγονται καὶ καταστρέφονται. Ὁ Θεὸς δὲν ἔπλασεν ἰδίᾳ ἕκαστον τῶν ὄντων· ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἐκ τῆς γῆς ἥτις εἶχε τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν. Ὁ Κλεάνθης δὲν δέχεται τὸν ἄνθρωπον τελειοποίησιν πιθήκου ἢ βατράχου, δὲν δέχεται τὴν διὰ μεταμορφώσεων πρόοδον τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ κόσμου, ὅπως αἱ νέαι θεωρίαι, αἵτινες ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ αὐτῶν ὑπέπεσαν εἰς ταπεινοὺς παραλογισμοὺς, ἀλλὰ τέλειον ἐξελθόντα ἐκ τοῦ σύμπαντος. Διατί δὲ σήμερον δὲν γεννῶνται διὰ τῆς αὐτῆς παραγωγικῆς δυνάμεως ἄνθρωποι; διότι διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις ἔφθασε τὸ ἀνώτατον σχετικὸν τῆς τελειοποιήσεως αὐτῆς ὅριον καὶ ἐσταμάτησε. Τὸ σύμπαν τοῦτο εἶναι ζῶον· ἀφοῦ ηὔξησε καὶ ἐτελειοποιήθη, δὲν προβαίνει πλέον ἀλλὰ συντηρεῖται, ἕκαστον δὲ μόριον αὐτοῦ καταφθειρόμενον ἀντικαθίσταται διὰ νέου ἀναγεννωμένου· καὶ βαθμηδὸν μαραίνεται καὶ φθίνει ἕως οὗ ἐπὶ τέλους, διεξιούσης τῆς περιόδου, συγκριθῇ πάλιν εἰς ἕν.

Ὁ κόσμος εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ· τὸν δὲ Θεὸν τοῦτον ἐν ἡ καρδία αἰσθάνεται καὶ οὗτινος τὸ ἄπειρον δὲν δύναται ν' ἀντιληφθῇ τὸ πνεῦμα ἡμῶν, πολλοὶ ἠρνήθησαν καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ὧν ὁ νοῦς ἐπικρατεῖ τῆς καρδίας. Τούτου ἕνεκεν εὐγενέστατοι εἶναι οἱ ἀγῶνες οἱ καταβαλλόμενοι ἀνέκαθεν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὑπερτάτου ὄντος. Διότι ἂν ὁ

Θεὸς ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτοῦ μεγαλοπρεπείᾳ εἶναι ἀπρόσιτος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων εἰς ἃ ἀντανακλᾶται ἡ μὲν ἰσχὺς αὐτοῦ, εἰς τὴν ἀκαταμέτρητον πληθὺν τῶν κόσμων, οἵτινες διεσπάρησαν εἰς τὸ ἄπειρον διάστημα· ἡ δὲ σοφία αὐτοῦ, εἰς τὴν ἁρμονίαν τοῦ παντὸς, εἰς τοὺς ἀναλλοιώτους νόμους οἵτινες διέπουσιν αὐτὸ, ἀπὸ τῶν μεγίστων ἀστέρων μέχρι τοῦ ἐλαχίστου κόκκου τῆς ἄμμου· τὸ δὲ κάλλος αὐτοῦ, ἐν τῇ φύσει μὲν εἰς πᾶν ὅ,τι κάλλιστον, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν σαφῆ τοῦ καλοῦ ἔννοιαν, εἰς τὴν λατρείαν, ἣν πρὸς αὐτὸ ἀποδίδει, εἰς τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀγάπης. Εἶναι καταληπτὸς ὁ Θεὸς, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐνόησεν αὐτὸν ἀκατάληπτον. Ἀλλὰ φύσις καὶ ἄνθρωπος εἶναι ἀτελεῖς καὶ ἀτελῆ παρουσιάζουσι τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα. Ἡ καθαρὰ καὶ περικαλλὴς αὐτοῦ μορφὴ ὑπάρχει ὑπεράνω τῆς ἀπειρίας ταύτης τῶν κόσμων ἐκεῖ ὅπου ἀδυνατεῖ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ν' ἀνέλθῃ· ἀλλ' εἶναι πανταχοῦ παρὼν ἐν τῷ κόσμῳ, ὃν ἐδημιούργησε, καὶ αὐτὸν ἐπιζητοῦμεν εἰς τὸ ἀληθὲς, αὐτὸν θαυμάζομεν λατρεύοντες τὸ κάλλος, αὐτὸν μιμούμεθα, ἀλλ' ἐν ἀπείρῳ ἀποστάσει, ἀσκούμενοι εἰς ἀρετὴν, ἀγαθότητα καὶ δικαιοσύνην. Ὥστε ἡ φιλοσοφία ἐκείνη ἥτις δὲν ἤθελε τολμήσει νὰ προβῇ κατὰ τὸ δυνατὸν μέχρι τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, δὲν εἶναι φιλοσοφία. Ἡ ἀκατάσχετος πρὸς τὸ μανθάνειν ὁρμὴ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, δὲν ἐδωρήθη ἡμῖν ἐπὶ ματαίῳ· ἐὰν δὲν δυνάμεθα νὰ διανοίξωμεν τὸ παραπέτασμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ συναπαντηθῶμεν μετὰ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, δύναται ὅμως ἡ φιλοσοφία ν' ἀνέλθῃ μέχρις αὐτοῦ. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια ἣν ὁ Κλεάνθης κατεσκεύασε πρὸς τοῦτο. « Εἰ φύσις φύσεως ἐστι κρείττων, εἴη ἂν τις ἀρίστη φύσις· εἰ ψυχὴ ψυχῆς ἐστι κρείττων, εἴη ἂν τις ἀρίστη ψυχή· καὶ εἰ ζῷον τοίνυν κρεῖττόν ἐστι ζῴου, εἴη ἂν τι κράτιστον ζῷον· οὐ γὰρ εἰς ἄπειρον ἐκπίπτειν πέφυκε τὰ τοιαῦτα. Ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἡ φύσις ἐδύνατο ἐπ' ἄπειρον αὐξανθῆναι κατὰ τὸ κρείττον, οὐδ' ἡ ψυχὴ, οὔτε τὰ ζῷα. Ἀλλὰ μὴν ζῷον ζῴου κρεῖττόν ἐστιν, ὡς ἵππος χελώνης, εἰ τύχοι, καὶ ταῦρος ἀρνοῦ, καὶ λέων ταύρου. Πάντων δὲ σχεδὸν τῶν ἐπιγείων ζῴων καὶ σωματικῇ καὶ ψυχικῇ διαθέσει προέχει τε καὶ κρατιστεύει ὁ ἄνθρωπος. Τοίνυν κράτιστον ἂν εἴη ζῷον καὶ ἄριστον. Καὶ οὐ πάνυ τι ὁ ἄνθρωπος κράτιστον εἶναι δύναται ζῷον· οἷον εὐθέως ὅτι διὰ κακίας πορεύεται τὸν πάντα χρόνον εἰδέ μή γε τὸν πλεῖστον. Καὶ γὰρ εἴ ποτε περιγένοιτο ἀρετὴς, ὀψὲ καὶ πρὸς ταῖς τοῦ βίου δυσμαῖς περιγίνεται· ἐπίκηρόν τ' ἐστὶ καὶ ἀσθενὲς καὶ μυρίων δεόμενον βοηθημάτων καθάπερ τροφῆς καὶ σκεπασμάτων καὶ τῆς ἄλλης τοῦ σώματος ἐπιμελείας, πικροῦ τινος τυράννου τρόπον ἐφεστῶτος ἡμῖν καὶ τὸν πρὸς ἡμέραν δασμὸν ἀπαιτοῦντος, καὶ εἰ μὴ παρέχοιμεν, ὥστε λούειν αὐτὸ καὶ ἀλείφειν καὶ περιβάλλειν καὶ τρέφειν νόσους καὶ θάνατον ἀπειλοῦντος. Ὥστε οὔτε τέλειον ζῷον ὁ ἄνθρωπος, ἀτελὲς δὲ καὶ πολὺ κεχωρισμένον τοῦ τελείου. Τὸ δὲ τέλειον καὶ ἄριστον κρεῖττον μὲν ἂν ὑπάρχοι ἀνθρώπου καὶ πάσαις ταῖς ἀρεταῖς συμπεπληρωμένον καὶ παντὸς κακοῦ ἀνεπίδεκτος. Τοῦτο δὲ οὐ διοίσει Θεοῦ. Ἔςιν ἄρα Θεός. »

Ὑπάρχει λοιπὸν πρόοδος ἐν τῇ τελειότητι· τῆς δὲ προόδου ταύτης τὸ ὅριον, εἶναι τὸ τέλειον· καὶ ἡ μὲν μέχρι τοῦ ἀνθρώπου πρόοδος, εἶναι καταφανὴς ἐν τῇ φύσει· ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τὸ ἀπολύτως τέλειον τῶν ὄντων, εἰς τοσαύτας ὑποκείμενος συμφορὰς καὶ ἀσθενείας καὶ εἰς τὸν θάνατον αὐτόν· ὑπάρχει ἄρα τελειότατόν τι ὄν, καὶ τοῦτο εἶναι ὁ Θεός. Ἡ ἀφελεστάτη ἀλλὰ καὶ σαφεστάτη αὕτη θεωρία, δι' ἧς ὁ Θεὸς καθίσταται προσιτὸς εἰς πάντας καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ὅλως ἀδαεῖς μεταφυσικῶν γνώσεων, εἶναι ἀδελφὴ ἐκείνης ἣν μετὰ εἴκοσιν αἰῶνας ὁ Καρτέσιος μετεχειρίσθη ἐπίσης πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ. Ἀφοῦ διὰ τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ ἐσυμπέρανεν ὅτι σκέπτεται, ἄρα ὑπάρχει, διὰ τῆς αὐτῆς πάλιν συνειδήσεως ὁμολογεῖ ἑαυτὸν ἀτελῆ, ἀσθενῆ, προσκόπτοντα εἰς πᾶν βῆμα, ἀλλὰ συγχρόνως ἀντιλαμβάνεται τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ τελείου. Ἔχει λοιπὸν τὴν ἔννοιαν τοῦ τελείου καὶ τοῦ ἀπείρου, ἀλλ' ἡ ἔννοια αὕτη δὲν εἶναι προϊὸν τῆς ἰδίας αὐτοῦ διανοητικῆς δυνάμεως, ἄτε ἀτελοῦς ὄντος καὶ πεπερασμένου, κατ' ἀνάγκην ἄρα ἐνετέθη ἐν αὐτῇ ἡ ἔννοια ἐκείνη ὑπὸ ὄντος κεκτημένου τὴν τελειότητα, τὸ δὲ ὂν τοῦτο εἶναι ὁ Θεός. Ἡ μόνη διαφορὰ μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας θεωρίας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ μὲν Καρτέσιος διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ μόνον κόσμου ἀνέρχεται πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς ὃν ὁ Κλεάνθης ἀνέρχεται καὶ διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τοιαύτη εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Καρτεσίου ὅστις ἐκλήθη εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος, διότι κατέστησε ψηλαφητὴν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐπεκράτει ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἡ μεγίστη περὶ τούτου σύγχυσις. Ἀλλ' ἄρά γε δὲν εἶναι πολὺ μᾶλλον εὐνόητος ἡ τοῦ Κλεάνθους θεωρία; Καὶ ὅμως τύχη διέπει τὰς ἰδέας ὅπως καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· ἡ μὲν δοξασία τοῦ Καρτεσίου ἀπεθέωσε τὸν γεννήτορα αὐτῆς, ἐπεκράτησε καὶ ἐγένετο ἀσπαστὴ ὑπὸ τῶν διασημοτέρων γάλλων φιλοσόφων, τοῦ Μαλεβραγχίου, τοῦ Βοσσουέτου, τοῦ Φοντενέλλου, τοῦ Πασκὰλ, ἡ δὲ τοῦ ἡμετέρου Κλεάνθους ταφεῖσα εἴς τινα σελίδα Σέξτου τοῦ ἐμπειρικοῦ, παρῆλθεν ἀπαρατήρητος ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων.

Ἀλλ' ἐνῷ τοσοῦτον λαμπρῶς ὁ Κλεάνθης ἀπέδειξε τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐπίστευεν ὅμως εἰς τὴν τῶν ψυχῶν ἀθανασίαν· οὐδὲν ἀσώματον συμπάσχει σώματι, ἔλεγεν, ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι σῶμα, διατηρούμενον μὲν καὶ μετὰ θάνατον, καταστρεφόμενον δὲ μετὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ σύμπαντος. Αὐτὸ τοῦτο εἶπε μετὰ ταῦτα καὶ ὁ Χρύσιππος, παρεκτὸς μόνον ὅτι τῶν σοφῶν αἱ ψυχαὶ, ἔλεγε, διατηροῦνται μέχρι τῆς γενικῆς τοῦ παντὸς καταστροφῆς, αἱ δὲ λοιπαὶ συναπόλλυνται μετὰ τοῦ σώματος.

VI.

Εἰς οὐδὲν ἄλλο ἔθνος, οὐδ' εἰς αὐτὸ τὸ Ἑβραϊκόν, ἡ ποίησις ἤκμασε τοσοῦτον ποικίλη, τοσοῦτον διαυγὴς ἅμα καὶ τοσοῦτον ὑψηλὴ, ὡς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἡ ἱερατικὴ ποίησις τῶν Ἑβραίων εἶναι τῳόντι ἀμίμητος· ἀλλ' ἡ διηνεκὴς ἐκείνη ταπείνωσις ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀφῃρημένη καὶ ἀκατάληπτος ἔννοια τοῦ ὑπερτάτου ὄντος τὸ ὁποῖον ἐλάτρευον, ὁ ὑποφαινόμενος πανταχοῦ εἰς τὰς ποιήσεις αὐτῶν τρόμος τῆς ψυχῆς ἔθνους τὸ ὁποῖον πολυειδῶς ἐταπεινώθη καὶ ἐξηυτελίσθη, ἡ μεγαλοπρέπεια ἀλλὰ καὶ πομπὴ τῶν εἰκόνων, ἡ ὑπερβολὴ τοῦ πάθους, ἡ παράδοξος καὶ ἀπροσδόκητος πολλάκις στροφὴ τῶν φράσεων καὶ τῶν ἐννοιῶν, πάντα συγκινοῦσι, καταπλήττουσιν ἀλλὰ δὲν ἀποπνέουσι τὸ ἱλαρὸν κάλλος, τὸ σαφὲς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὕψος καὶ τὴν ἀπαράμιλλον χάριν τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Ἡ ποίησις ἦτο ἡ τροφὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους· καὶ ἀπήντησε μέν ποτε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐρωτηθεὶς τί ἤθελε νὰ ἦναι Ἀχιλλεὺς ἢ Ὅμηρος·—σὺ δὲ τί ἤθελες νὰ ἦσαι, ὁ νικῶν εἰς τὰ Ὀλύμπια ἢ ὁ κηρύσσων τοὺς ἄλλους νικητάς; Ἀλλὰ πόσους Ὀλυμπιονίκας δὲν γνωρίζομεν εἰμὴ μόνον διότι τοὺς ἔψαλεν ὁ Πίνδαρος! Τῳόντι· ἡ ποίησις ἐξύμνει καὶ ἐκάλλυνε τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων· ἡ ποίησις διετήρει ἀειθαλὲς τὸ κάλλος τῶν ἀνδραγαθημάτων εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα· ἐκφράζουσα τὰς ἐλπίδας καὶ κραταιοῦσα τοὺς πόθους τοῦ Ἕλληνος, ὑπῆρξεν ἡ ὡραιοτέρα καὶ ἀφελεστέρα εἰκὼν τῆς εὐδαιμονεστέρας ἐποχῆς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ δὲ μοῦσα ἀφοῦ ἔψαλε τοὺς ἥρωας, ἀφοῦ ἀνέπλασε τὸν Ὄλυμπον καὶ τοὺς Θεοὺς αὐτοῦ, ἠγωνίσθη ὡς θεολογικὴ ποίησις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ μυστηριῶδες ἄπειρον καὶ νὰ διακρίνῃ τὸ ὑπέρτατον ὄν. Καὶ τοῦτο ἤρκεσεν ἐν ὅσῳ ἡ κοινωνία ἠγάπα τὸν τύπον μᾶλλον τῆς οὐσίας· ὅτε ὅμως οἱ φιλόσοφοι ἤρχισαν νὰ ὑποσκάπτωσι τὸ θεογονικὸν ἐκεῖνο οἰκοδόμημα, ἡ μοῦσα τότε ἐγένετο φιλόσοφος. Δικαίως ἔλεγεν ὁ Πλάτων τοὺς ποιητὰς ἑρμηνεῖς τῶν Θεῶν. Ὁ Θαλῆς, ὁ Φερεκύδης, ὁ Ἐπιμενίδης, ὁ Ξενοφάνης, ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐφιλοσόφησαν διὰ τῆς ποιήσεως καὶ ἐζήτησαν διὰ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ νὰ λύσωσι τὰ αἰώνια καὶ ὑψηλὰ τῆς φιλοσοφίας προβλήματα. Ἔκτοτε ἡ ποίησις ἔτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, παρὰ τὸν καρπὸν ὑπῆρχε τὸ ἄνθος καὶ τὸ αὐτὸ νέφος ἐν ᾧ ἐσχηματίζετο ἡ ἶρις ἐγονιμοποίει συγχρόνως τὸ ἔδαφος Τίς δ' ἄλλη γλῶσσα τῆς τῶν Θεῶν ἦτο καταλληλοτέρα νὰ ἐξυμνήσῃ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ; Διὰ τῆς ποι-

ήσεως λοιπὸν ταύτης καὶ ὁ Κλεάνθης ἀφ' οὗ ἀνῆλθε διὰ τῆς κλίμακος, ἣν αὐτὸς κατεσκεύασεν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐχαιρέτησεν αὐτόν.

Ὕμνος εἰς Δία.

Κύδιστ' ἀθανάτων, πολυώνυμε, παγκρατὲς αἰεὶ
Ζεῦ, φύσεως ἀρχηγὲ, νόμου μετὰ πάντα κυβερνῶν,
Χαῖρε! Σὲ γὰρ πάντεσσι θέμις θνητοῖσι προσαυδᾶν.
Ἐκ σοῦ γὰρ γένος ἐσμὲν, ἰῆς μίμημα λαχόντες
Μοῦνοι, ὅσα ζώει τε καὶ ἕρπει θνητ' ἐπὶ γαῖαν.
Τῷ σε καθυμνήσω καὶ σὸν κράτος αἰὲν ἀείσω.
Σοὶ δὴ πᾶς ὅ δε κόσμος ἑλισσόμενος περὶ γαῖαν,
Πείθεται, ἦχεν ἄγῃς, καὶ ἑκὼν ὑπὸ σεῖο κρατεῖται.
Τοῖον ἔχεις ὑποεργὸν ἀνικήτοις ἐνὶ χερσὶν
Ἀμφήκη, πυρόεντα, ἀειζώοντα κεραυνὸν,
Τοῦ γὰρ ὑπὸ πληγῆς φύσεως πάντ' ἐρρίγασιν,
ὯΙ σὺ κατευθύνεις κοινὸν λόγον, ὃς διὰ πάντων
Φοιτᾷ, μιγνύμενος μεγάλοις μικροῖς τε φάεσσιν.
Ὃς τόσσος γεγαὼς ὕπατος βασιλεὺς διὰ παντὸς,
Οὐδέτι γίγνεται ἔργον ἐπὶ χθονὶ σοῦ δίχα, Δαῖμον,
Οὔτε κατ' αἰθέριον θεῖον πόλον, οὔτ' ἐνὶ πόντῳ,
Πλὴν ὁπόσα ῥέζουσι κακοὶ σφετέρῃσιν ἀνοίαις.
Ἀλλὰ σὺ καὶ τὰ περισσὰ ἐπίστασαι ἄρτια θεῖναι,
καὶ κοσμεῖς τὰ ἄκοσμα, καὶ οὐ φίλα σοι φίλα ἐστὶν
Ὧδε γὰρ εἰς ἓν ἅπαντα συνήρμοκας ἐσθλὰ κακοῖσιν,
Ὥστ' ἔνα γίγνεσθαι πάντων, λόγον αἰὲν ἐόντα·
Ὃν φεύγοντες ἐῶσιν, ὅσοι θνητῶν κακοὶ εἰσί.
Δύσμοροι! οἳ ἀγαθῶν μὲν ἀεὶ κτήσιν ποθέοντες
Οὔτ' ἐσορῶσι Θεοῦ κοινὸν νόμον, οὔτε κλύουσιν,
ὯΙ κέν πειθόμενοι σὺν νῷ βίον ἐσθλὸν ἔχοιεν.
Αὐτοὶ δ' αὖθ' ὁρμῶσιν ἄνευ καλοῦ ἄλλος ἐπ' ἄλλα·
Οἱ μὲν ὑπὲρ δόξης σπουδὴν δυσέριστον ἔχοντες,
Οἱ δ' ἐπὶ κερδοσύνας τετραμμένοι οὐδενὶ κόσμῳ,
Ἄλλοι δ' εἰς ἄνεσιν καὶ σώματος ἡδέα ἔργα,
Σπεύδοντες μάλα πάμπαν ἐναντία τῶνδε γενέσθαι.
Ἀλλὰ Ζεῦ πάνδωρε, κελαινεφές, ἀργικέραυνε,
Ἀνθρώπων ῥύσαι ἀπειροσύνης ἀπὸ λυγρῆς·
Ἣν σὺ, πάτερ, σκέδασον ψυχῆς ἄπο, δὸς δε κυρῆσαι
Γνώμην, ᾗ πίσυνος σὺ δίκης μέτα πάντα κυβερνᾷς.
Ὄφρ' ἔν τιμηθέντες ἀμειβόμεσθά σε τίμῃ,
Γηθέωνες τὰ σὰ ἔργα διηνεκές, ὡς ἐπέοικε
Θνητὸν ἐόντ' ἐπεὶ οὔτε βροτοῖς γέρας ἄλλο τι μεῖζον,
οὔτε Θεοῖς, ἢ κοινὸν ἀεὶ νόμον ἐν δίκῃ ὑμνεῖν.

Ὁ ὕμνος οὗτος γεγραμμένος εἰς μεγαλοπρεπεῖς ἑξαμέτρους καὶ ψαλλόμενος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς ἀρχαῖον αὐστηρόν τινα ῥυθμὸν, εἶναι ἡ ὡραιοτέρα ἔκφρασις ψυχῆς μετεωριζομένης διὰ τῆς σκέψεως καὶ ἀντλούσης δύναμιν ἐκ τῆς ἠθικῆς ἰσχύος μᾶλλον ἢ ἐκ τῆς φαντασίας. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ποιητοῦ ἡμῶν εἶναι φιλόσοφος μᾶλλον ἢ ποιητικὸς ἐνθουσιασμός. Ἀλλ' ὁποία ποίησις εἰς τὰ καθάκαρα καὶ πόσον ἀνωτέρα τῆς τοῦ Δαβίδ! Ὁ Κλεάνθης δὲν καταπίπτει ὡς σπιλὴς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὁμιλεῖ ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα· ἡ σπουργὴ εἶναι εἰλικρινὴς καὶ τρυφερὰ, καὶ ὑμνῶν τὸν παντοδύναμον πατέρα πάντων, δὲν λησμονεῖ ὅτι καὶ αὐτὸς ἐπλάσθη καθ' ὁμοίωσιν ἐκείνου.

Ἡ πᾶσα καλλονὴ τοῦ ὕμνου ἔγκειται ἐν τῇ διαφορᾷ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ὁμοιότητι, ὅπως ἰσχυρίσθησάν τινες. Ἀλλ' ὅ,τι πρὸ πάντων ἀγαπῶμεν ἐν τῷ ὕμνῳ εἰσὶν οἱ ἀκόλουθοι στίχοι·

Οὐδέ τι γίγνεται ἔργον ἐπὶ χθονὶ, σοῦ δίχα, Δαῖμον,
Οὔτε κατ' αἰθέριον θεῖον πόλον, οὔτ' ἐνὶ πόντῳ
Πλὴν ὁπόσα ῥέζουσι κακοὶ σφετέρῃσιν ἀνοίαις.

Ἴσως ἡ περὶ Θεοῦ αὕτη ἔννοια ἀντιβαίνει εἰς τὸν χριστιανικὸν ὁρισμὸν, καθ' ὃν ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐπιβλέπει, ἀντιβαίνει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῶν στωϊκῶν, οἵτινες λέγουσιν ὅτι τὰ πάντα ἐφορᾷ τὸ θεῖον. Ἀλλ' ἄρά γε δὲν εἶναι πολὺ εὐγενέστερον ν' ἀποξενῶμεν τὸν Θεὸν ἀπὸ παντὸς κακοῦ συμβαίνοντος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀνυψοῦντες αὐτὸν εἰς ὑπερτέραν περιωπὴν καὶ μὴ δυσανασχετοῦντες ἴσως διότι προβλέπων τὸ ἔγκλημα δὲν προλαμβάνει αὐτό; Καὶ ἂν ἦναι πιστὴ ἡ εἰκὼν τοῦ ἡλίου ἣν μεταχειρίζονται πρὸς παράστασιν τῆς παντεποπτείας αὐτοῦ, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ πέσῃ ἀκτὶς εἰς τὸ σκότος καὶ νὰ μὴ διασκεδάσῃ τὴν ἀχλὺν αὐτοῦ;

VII

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Κλεάνθης. Ἀφελὴς καὶ ἀγαθὸς χαρακτὴρ, ἐφιλοσόφησε μᾶλλον διὰ τῆς καρδίας ἢ διὰ τοῦ νοός. Ἀλλ' ἡ φωνὴ τῆς καρδίας εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο κατώρθωσε κάλλιον παντὸς ἄλλου ν' ἀνεύρῃ καὶ νὰ ὑμνήσῃ τὸ ὂν τὸ ὑπέρτατον. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ ζῶντα καὶ ἀποθανόντα πολυειδῶς ἐνέπαιξαν αὐτὸν καὶ ἐχλεύασαν· ἡ δὲ πατρὶς αὐτοῦ Ἄσσος ταχέως ἐλησμόνησε τὸν ἄνδρα; οὗ ἕνεκα περιεσώθη τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδὲ μνημονεύεται ἡ Ἄσσος εἰμὴ ἵνα προστεθῇ ἀμέσως, πατρὶς τοῦ Κλεάνθους· ἀλλ' ὅτε ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία μεταφυτευθεῖσα εἰς Ῥώμην παρήγαγεν ἐκεῖ τοὺς ἀγλαοτέρους αὐτῆς καρπούς, οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐλησμόνησαν τὸν δεύτερον ἀρχηγὸν τῆς φιλοσοφίας ἐκείνης, ἥτις ἤδη μόνη συνεκράτει τὴν παντεγνόθεν παραλύουσαν ταύτην κοινωνίαν, ἡ δὲ σύγκλητος ἀνήγειρεν εἰς τὸν Κλεάνθην ἐν τῇ εὐτελεῖ αὐτοῦ πατρίδι ἀνδριάντα, ὅστις ἦτο προωρισμένος νὰ κηρύττῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὴν εὐσταθῆ αὐτοῦ ἀρετὴν, τὴν σώφρονα μεγαλοψυχίαν, τὴν ὑψιπέτην εὐσέβειαν, τῶν ὁποίων ἀσθενῆ εἰκόνα ἐπεχειρήσαμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ πραγματείᾳ. Δ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

ΤΕΛΟΣ.

Ο ΘΕΟΣ ΜΟΝΟΣ ΤΟ ΗΞΕΥΡΕΙ.

Ἡ ἱστορία τῆς Μαργαρίτας Δωβερβὰλ εἶναι ἁπλῆ καὶ θλιβερά! Εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν τὰ πάντα εἶναι χαρὰ καὶ εὐδαιμονία, αὐτὴ ἤρχισε νὰ γνωρίζῃ λύπας καὶ δάκρυα. Γεννηθεῖσα εἰς Ἐλβετίαν ὑπὸ πτωχῶν γονέων οἵτινες ἐθυσίασαν διὰ τὴν ἀνατροφήν της ὅσα ἀπελάμβανον, ἡ Μαργαρίτα ηὔξανεν ἐν μέσῳ τῆς μελέτης καὶ τῶν ἀνθέων. Ἡ ζωὴ ἦτο γλυκεῖα τότε. Ἥντλει τὴν εὐδαιμονίαν καὶ ἐκ τῶν ἁπλουστέρων πραγμάτων, αἱ δὲ ἐκδρομαί της εἰς τὸ ὄρος ἤνοιγον τὴν ψυχήν της εἰς τὰ θέλγητρα τῆς ποιήσεως καὶ ἐβύθιζον αὐτὴν εἰς ἀνεκλαλήτους ὀνειροπολήσεις. «Πόσον ὡραία εἶναι ἡ γῆ,» ἔλεγε καθ' ἑκυτὴν ὁσφραινομένη τὰς εὐωδίας τῶν πρώτων ἴων· ἔπειτα, παρατηροῦσα τὸν οὐρανὸν, προσέθετεν: «Ἄ! ὁ οὐρανὸς εἶναι ἔτι μᾶλλον ὡραῖος!» Τότε, ἐφθόνει τὰς πτέρυγας τῶν πτηνῶν καὶ ἵπτατο διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὸ αἰθέριον διάστημα ὅπου, ὑπὸ τὸ σχῆμα ἀστέρων, ἐκυμάτιζον τόσοι ἄγνωστοι κόσμοι.

Ἡ Μαργαρίτα πρὸ μικροῦ συνεπλήρωσε τὸ δέκατον ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας της· ἦτο εὐειδεστέρα καὶ χαριεστέρα ὅλων τῶν ἄλλων νεανίδων τοῦ χωρίου, ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀγαθὴ ὅσον καὶ εὐειδὴς, τῇ συνεχώρουν τὴν παιδείαν της ἥτις ἦτο πολὺ ἀνωτέρα τῆς συνήθους παιδείας τῶν κορασίων τῆς Γουργοβίας.

Ὁ Κ. Δωβερβὰλ εἶχεν ὑποστεῖ κατὰ τὴν νεότητά του σημαντικὰς ζημίας εἰς τὸ ἐμπόριον, μὴ θέλων δὲ νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ τὰ ὀλίγα μείναντα αὐτῷ κεφάλαια καὶ τὴν ἀπρόσβλητον τιμήν του, ἀπεχαιρέτισε τὸ ἐμπόριον καὶ νυμφευθεὶς Γαλλίδα τὴν ὁποίαν ἠγάπα ἀπεσύρθη εἰς τὸ βάθος ὡραίας κοιλάδος ὅπου ἠγόρασε ταπεινὴν οἰκίαν, κῆπον καὶ ἀγρούς τινας. Ἐκεῖ, αὐτὸς καὶ ἡ κυρία Δωβερβὰλ ἀνέθρεψαν τὴν μονογενῆ θυγατέρα των, τὴν προσφιλεστάτην Μαργαρίταν.

Τόσον ὀλίγαι ἦσαν αἱ πρόσοδοί των ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ κάμῶσι καμμίαν οἰκονομίαν. Μόλις ἀπέζων, ἔχοντες τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ.

Νύκτα τινὰ καθ' ἣν ἐκοιμῶντο τὸν ἥσυχον ἐκεῖνον ὕπνον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἀρετῆς, τρομερὰ καταιγὶς ἐξερράγη εἰς τὴν κοιλάδα· ἐκεῖ εὑρίσκετο ὅλη ἡ μικρὰ περιουσία τοῦ Κ Δωβερβὰλ. Τὰ δένδρα τοῦ κήπου του συνετρίβησαν καὶ ἐξερριζώθησαν· οἱ ἀγροί του ἐρημώθησαν, αἱ ἀποθήκαι του κατεστράφησαν, ἡ στέγη τῆς οἰκίας του ἡρπάγη... πανταχοῦ πένθος καὶ καταστροφή.

Ἡ ἡμέρα ἐφάνη φωτίζουσα τὴν φρικώδη ἐκείνην ἐρήμωσιν.

Οἱ γονεῖς τῆς Μαργαρίτας δὲν ἐπρόφερον κανὲν παράπονον, καμμίαν κραυγήν· ἄφωνοι καὶ ἐγκαρτερροῦντες, ἔκλινον τὰ ὠχρὰ καὶ τεθλιμμένα μέτωπά των ὑπὸ τὴν ἐπ' αὐτῶν τεθεῖσαν χεῖρα.

— Γεννηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου! εἶπον συγχρόνως ὁ πατὴρ, ἡ μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ, ἐνῷ παχέα δάκρυα ἐκυλίοντο ἐκ τῶν ἀπλανῶν ὀφθαλμῶν των.

— Καὶ τώρα τί θὰ κάμωμεν; θὰ ζητήσωμεν ἐλεημοσύνην; ἐψιθύρισεν ὁ Κ. Δωβερβὰλ καταπίπτων ἐπὶ καθέδρας. Ἡ σύζυγός του καὶ ἡ Μαργαρίτα ἐγονυπέτησαν ἐνώπιόν του καὶ ἐπανέλαβον ἐν μέσῳ τῶν στεναγμῶν των; «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς ὁ Θεὸς θὰ μᾶς βοηθήσῃ.»

Ἐνῷ ἐτελείωνον τὰς λέξεις ταύτας, εἰσῆλθεν ὁ ἐφημέριος. Ἦτο γέρων τοῦ ὁποίου ἡ εὐαγγελικὴ καρδία τρία τινὰ μόνον ἤξευρε, νὰ ἀγαπᾷ, νὰ πιστεύῃ καὶ νὰ δίδῃ. Σπανίως τὸν ἔβλεπεν ὁ πλούσιος, ὁ δὲ πτωχὸς ποτὲ δὲν τὸν περιέμενε ματαίως.

Περιέφερεν ἐπὶ τῆς οἰκογενείας βλέμμα γλυκὺ καὶ ἀτάραχον, «Ὁ Θεὸς σᾶς δοκιμάζει, τέκνα μου,» εἶπε καθήμενος.

— Φεῦ, ναί! ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ χαμηλώνουσα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους της.

— Τί σκοπεύετε νὰ κάμετε; ἐπανέλαβεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ. Ἔχετε μέσα τινὰ, οἰκονομίας τινάς;

— Τίποτε, ἀπεκρίθησαν συγχρόνως ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή.

— Ἡ Μαργαρίτα ἔλαβε καλὴν ἀνα-

τροφὴν, ἐπανέλαβεν ὁ ἀξιοσέβαστος γέρων προσηλῶν ἐπὶ τῆς νέας κόρης βλέμμα πλῆρες συμπαθείας. Δύναται νὰ σᾶς ὠφελήσῃ, εὐκαιρία τις παρουσιάζεται· ἐὰν ἤμην εἰς τὴν θέσιν σας, δὲν θὰ ἄφινα τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν νὰ διαφύγῃ.

— Ὦ Θεέ μου! ἀνέκραξεν ἡ Μαργαρίτα ἑνοῦσα τὰς χεῖρας μετὰ χαρᾶς πλήρους συγκινήσεως, εἶναι ἀρά γε δυνατὸν νὰ τοῖς γείνω χρήσιμος;

— Καὶ τί πρέπει νὰ κάμωμεν πρὸς τοῦτο, κύριε ἐφημέριε; ἠρώτησεν ἡ κυρία Δωβερβὰλ σπογγίζουσα δάκρυ, διότι ἡ καρδία της ἠσθάνθη αἴφνης ἀόριστον προαίσθημα θλίψεως.

— Πρέπει νὰ ἔχετε τὸ θάρρος νὰ χωρισθῆτε ἀπὸ τὴν κόρην σας.

— Ἄ! εἶναι πολὺ σκληρὸν, ἐπανέλαβεν ἡ κυρία Δωβερβὰλ, νὰ χωρισθῶμεν τὸ παιδίον αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἐμακρύνθημεν. Καὶ πλησιάσασα ζωηρῶς πρὸς τὴν Μαργαρίταν τὴν ἔθλιψεν ἐπὶ τῆς καρδίας της.

— Θὰ ἔρχωμαι νὰ σᾶς βλέπω ὅσον δύναμαι συνεχέστερον, ἐψιθύρισεν ἡ νέα κόρη ἐναγκαλιζομένη τὴν μητέρα της.

— Πρέπει νὰ σᾶς εἴπω, ἐξηκολούθησεν ὁ ἐφημέριος μὲ φωνὴν ἐλαφρῶς συγκεκινημένην, ὅτι ἡ θυσία δέον νὰ ἦναι ἐντελής. Ἡ Μαργαρίτα δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ σᾶς ἴδῃ πρὶν παρέλθωσι δύο ἢ τρία ἔτη.

— Ὦ οὐρανέ! ἀνέκραξεν ἡ μήτηρ, τρία ἔτη χωρὶς νὰ ἴδω τὴν κόρην μου! Ὤ! ποτὲ δὲν θὰ ἔχω τὸ θάρρος· προτιμότερον νὰ ἀποθάνω!

— Συμφωνῶ μὲ τὴν γυναῖκά μου, εἶπεν αἴφνης ὁ Κ. Δωβερβὰλ ὅστις ἔμενε μέχρι τότε σιωπῶν. Αὐτὸ τὸ θάρρος οὔτε ἐγὼ δὲν θὰ τὸ ἔχω. Ἰδοὺ εἴμεθα πτωχοὶ, πτωχότατοι, ἀλλ' ἐὰν δὲν θὰ ἔχωμεν τεμάχιον ἄρτον νὰ φάγωμεν, τοὐλάχιστον αὐτὸ τὸ τεμάχιον δὲν θὰ τὸ βρέχωμεν μὲ τὰ δάκρυά μας ἐὰν τὸ τρώγωμεν ὁμοῦ. Ἔλα ἴδῳ, Μαργαρίτα, ἡ περιουσία ἤθελεν εἰσθαι εἰς ἡμᾶς πολὺ πικρὰ ἐὰν ἔπρεπε νὰ τὴν ἐξαγοράσωμεν διὰ τῆς ἀπουσίας σου. Θὰ μείνῃς μαζί μας.

— Ναί, ἀπεκρίθη ζωηρῶς ἡ μήτηρ, θὰ μείνῃς μαζί μας, καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἰκτήσῃ τὴν δυστυχίαν μας.

— Ἔστω, τέκνα μου, εἶπεν ὁ γέρων ὅλος συγκεκινημένος διότι ἔβλεπε τὴν ἀγάπην.

Ἐξῆλθεν· ἡ οἰκογένεια Δωβερβὰλ τὸν ἠκολούθησεν ἐπὶ πολὺ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς καρδίας, διότι τὸν ἠγάπα καὶ ἤξευρεν ὅτι ἐνήργει πρὸς τὸ καλόν των....

Αἱ ἡμέραι παρήρχοντο μακραὶ καὶ θλιβεραί· ἑκάστη ὥρα ἔφερεν, οὕτως εἰπεῖν, νέαν στέρησιν.

Ὁ Δωβερβὰλ ἦτο ὑπερήφανος· ἤξευρε μὲν νὰ ὑποφέρῃ, ἀλλὰ δὲν ἤξευρε νὰ ἐπαιτῇ.

Ἐπλησίαζεν ὁ χειμὼν, καὶ μετ' αὐτοῦ τὸ ψῦχος καὶ ἡ ἀθλιότης! Ἡ Μαργαρίτα ἔκλαιε συχνάκις βλέπουσα τὴν μητέρα της νὰ μειδιᾷ ἀντὶ νὰ παραπονῆται.

— Ἀλοίμονον! ἐσκέπτετο, εἶχα ἄδικον νὰ μείνω, ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσω!

Πρωΐαν τινὰ μετέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἐφημερίου καὶ τὸν ἠρώτησεν ἐὰν ἡ θέσις τὴν ὁποίαν ἄλλοτε τῇ ἐπρότεινεν ἦτο ἀκόμη κενή.

— Δὲν πιστεύω, ἀπεκρίθη ὁ γέρων.

— Τί νὰ κάμω Θεέ μου! ἀπεκρίθη ἡ Μαργαρίτα σπογγίζουσα τὰ δάκρυά της, ἰδοὺ ὁ χειμὼν καὶ πᾶσα ἐλπὶς ἐργασίας ἢ ἐμπορίου ἀπωλέσθη! Τὸ λινάρι τὸ ὁποῖον κλώθω μὲ τὴν μητέρα μου δὲν ἀρκεῖ νὰ μᾶς τρέφῃ, καὶ ὁ πατήρ μου κερδίζει τόσον ὀλίγα, ὥστε καθ' ἡμέραν ἐπιστρέφει πλέον λυπημένος καὶ πλέον ἀποθαρρυμένος.

— Τὸ προεῖδα καλῶς, εἶπεν ὁ ἐφημέριος, ἐὰν τὸ ὀλίγον τὸ ὁποῖον ἔχω ἦτο ἰδικόν μου, δὲν θὰ ἔλεγα: «Ὑπάγετε, τέκνον μου, ἀφήσατε τὴν οἰκογένειάν σας, τὴν πατρίδα σας!» Ἀλλὰ δὲν ἔχω τίποτε· ὅ,τι ἔχω ἀνήκει εἰς ὅλους τοὺς πτωχούς, καὶ δὲν εἰμπορῶ νὰ κάμω διὰ τοὺς μὲν ὅ,τι δὲν θὰ κάμω διὰ τοὺς δέ.

Ἡ Μαργαρίτα ἐπανῆλθεν εἰς τὸν πατέρα της μὲ ἀόριστον ἐλπίδα ἐν τῇ ψυχῇ, διότι ὁ ἐφημέριος ὑπεσχέθη νὰ τὴν τοποθετήσῃ. Ἐκτακτοποίησε τὰ πτωχικά ἐνδύματά της καὶ περιέμεινε παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὴν νὰ γίνῃ ὄργανον τῆς εὐτυχίας τῆς οἰκογενείας της.

Εἰς ἔτι μὴν παρῆλθεν... Ἡ ἀθλιότης ηὔξανεν ὁλονέν.

— Ἀλοίμονον! ἀνέκραζε συνεχῶς ἡ Μαργαρίτα βλέπουσα τὰς στερήσεις τῶν γονέων της, βασανίζονται τοιουτοτρόπως ἕνεκα τῆς μεγάλης των πρὸς ἐμὲ ἀγάπης.

Τέλος ὁ ἐφημέριος ἦλθε νὰ εὕρῃ τὴν νέαν κόρην ἥτις εὑρίσκετο μόνη μὲ τὴν μητέρα της· ὁ κύριος Ὠβερβὰλ, εἰ καὶ κατεχόμενος ὑπὸ πυρετοῦ, εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν πλησιόχωρον πόλιν διὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ εὕρῃ ὀλίγην ἐργασίαν.

Ἡ δυστυχὴς μήτηρ ἔκλαυσε πολὺ ἀκούσασα τὴν κόρην της λέγουσαν ὅτι ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ.

Ὁ ἐφημέριος τῇ ἐπρότεινε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

— Μῆτέρ μου, ἐπανελάμβανεν ἡ νεᾶνις θλίβουσα στενῶς τὴν κυρίαν Δωβερβὰλ ἐπὶ τῆς καρδίας της, πρέπει νὰ ἔχετε θάρρος, πρέπει νὰ σκεφθῆτε ὅτι τὸ ἀργύριον τὸ ὁποῖον θὰ κερδίσω θὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν πατέρα μου τὴν ὑγείαν, καὶ θὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἄνεσιν εἰς τὴν πτωχικήν σας οἰκίαν.

— Ἀναχώρησον, τέκνον μου, ἀπεκρίθη ἡ κυρία Δωβερβὰλ ζητοῦσα νὰ καταστείλῃ τὴν θλίψιν της· ὅπου καὶ ἂν ἦσαι θὰ πάσχῃς ὀλιγώτερον παρ' ἐδῶ. Εἴθε νὰ ζήσω ἀρκετὰ διὰ νὰ σὲ ἐπανίδω! Θὰ παρακαλῶ τὴν Παναγίαν νὰ σὲ προστατεύῃ καὶ νὰ ἦναι ἄλλη μήτηρ σου.

Ἡ Μαργαρίτα ἀνεχώρησε μετὰ τέσσαρας ἡμέρας, λαβοῦσα μεθ' ἑαυτῆς τὰς εὐλογίας τῶν γονέων της. Συνήθροισεν ὅλον τὸ θάρρος της διὰ νὰ μὴ καταστήσῃ τὴν θυσίαν ἀδύνατον, καὶ τότε μόνον ἔδωκεν ἐλευθέραν ἔξοδον εἰς τὰ δάκρυά της ὅταν δὲν ἔβλεπε πλέον τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ ἐγεννήθη. Ὅ,τι ἐγκατέλειπε κατέστη ἀντικείμενον τῶν πόθων της, ποτὲ δὲν εἶχε τόσον ἀγαπήσει τὴν ὡραίαν της κοιλάδα καὶ τὰ ὄρη αὐτῆς.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰ σύνορα, ἔδρεψεν ὀλίγα ἄνθη, ὠχρὸν καὶ σπάνιον καλλωπισμὸν τῶν τελευταίων φθινοπωρινῶν ἡμερῶν, καὶ τὰ ἔκλεισεν εἰς τὸ προσευχητάριόν της· ἔπειτα ἀπεχαιρέτισε τὴν γῆν ἐκείνην ἥτις τὴν εἶδε γεννηθεῖσαν, τὸν οὐρανὸν ἐκεῖνον ὅστις εἶδε τὰ πρῶτά της παίγνια καὶ τὰς πρώτας της λύπας.

Ὡδοιπόρει μεθ' ἑνὸς φίλου τοῦ ἐφημερίου, σεβασμίου ἱερέως ὅστις ἀνέλαβε νὰ τὴν εἰσάξῃ ὡς ὑποδιδάσκαλον εἰς πλούσιόν τι παρθεναγωγεῖον τοῦ Λονδίνου· ὤφειλε δὲ νὰ διδάξῃ ἐν αὐτῷ τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ, ἠσθάνθη νέαν λύπην. Τῇ ἐφάνη ὅτι ἀφίνουσα τὸν συνοδοιπόρον της συνέτριψε καὶ τὸν τελευταῖον δεσμὸν ὅστις ὑπῆρχε μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἑλβετίας.

Ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς τὴν ἀπεχαιρέτισε καὶ βλέπων τὸ μέλλον της, ἂν ὄχι εὔδαιμον τοὐλάχιστον ἄνετον καὶ ἥσυχον, εἶπεν: «Ἔπραξα δι' αὐτὴν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ πράξω!»

Διάλεκτος ξένη, πρόσωπα ἄγνωστα, ἐξάρτησις παντοτεινὴ, ἰδοὺ τί ἦλθεν ἡ πτωχὴ κόρη νὰ ζητήσῃ διὰ νὰ παρέξῃ ἄρτον εἰς τὴν οἰκογένειάν της.

Ἡ Μαργαρίτα ἀπελάμβανε χίλια πεντακόσια φράγκα κατ' ἔτος, ἔστελλεν ἐκ τούτων χίλια διακόσια εἰς τὴν οἰκογένειάν της καὶ τὰ λοιπὰ τὰ μετεχειρίζετο πρὸς ἱματισμόν της. Ὅταν ἔχῃ τις νεότητα καὶ καλλονὴν, ὀλίγον τι ἀρκεῖ διὰ νὰ ἦναι πάντοτε καλλωπισμένος!

Ὀλίγη τις ἄνεσις ἐπῆλθεν εἰς τὴν πτωχικὴν οἰκίαν τὴν ἡμικαταστραφεῖσαν ὑπὸ τῆς καταιγίδος. Ἡ οἰκία αὕτη ἐδιορθώθη καὶ ἡ ὑγεία τοῦ Κ. Δωβερβὰλ ἐπανῆλθεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Τὰ χίλια διακόσια φράγκα τὰ σταλέντα ὑπὸ τῆς Μαργαρίτας ἤρκεσαν διὰ νὰ πληρωθῶσιν ὅλα τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ἔξοδα.

Ἡ νέα κόρη ἐδάκρυζεν ἀπὸ χαρὰν λαμβάνουσα τὰς ἐπιστολὰς τοῦ πατρός της. Δύο ἀκόμη ἔτη, ἐσκέπτετο, καὶ θὰ ἐπανέλθω πλησίον του, πλησίον τῆς ὑπεραγαπημένης μου μητρός, διότι ἐντὸς δύο ἐτῶν θὰ ἔχωμεν ἀρκετὰ χρήματα διὰ νὰ ζήσωμεν ὡς εἰς τὸ παρελθόν... Καὶ τότε, ὤ! τότε, δὲν θὰ τοὺς ἀφήσω πλέον.

Εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον ὅπου ἔμενεν ἡ Μαργαρίτα εὑρίσκετο νεᾶνις δεκατετραετὴς ἢ δεκαπενταετὴς ὀνομαζομένη Ἐρρικέτη· ἡ Μαργαρίτα τὴν ἠγάπα μᾶλλον τῶν ἄλλων νεανίδων. Ἁπλῆ, γλυκεῖα καὶ ἀφελὴς εἶχεν ἑλκύσει τὴν καρδίαν τῆς δυστυχοῦς ἐξορίστου.

Ἡ Ἐρρικέτη εἶχεν ἀδελφόν, ὅστις ἤρχετο ἐνίοτε νὰ τὴν βλέπῃ. Πρωΐαν τινὰ ὅτε ὁ νέος εὑρίσκετο μετὰ τῆς ἀδελφῆς του, εἶδε τὴν δεσποινίδα Δωβερβὰλ, καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς μόνην αὐτὴν ἔβλεπε καὶ ἐπανήρχετο καθ' ἑκάστην.

Ἠγαπήθησαν χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρωσι, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι τὸ αἴσθημα τοῦτο, ὅπερ κατ' ἀρχὰς δὲν εἶναι οὔτε φιλία οὔτε ἔρως καὶ ὅπερ ἑνώνει δύο ψυχὰς διὰ μυρίων δεσμῶν ἀδιαρράτων.

Ἐμεθύσθησαν ἐκ τοῦ θελγήτρου τῶν

πρώτων ἐκείνων στιγμῶν, αἵτινες εἶναι ἡ ἡδὺς τοῦ ἔρωτος· τῶν στιγμῶν ἐκείνων καθ' ἃς ἐλπίζει τις χωρὶς νὰ ἠξεύρει τί ἐπιθυμεῖ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀρέσῃ χωρὶς νὰ σκέπτεται ὅτι ἀγαπᾷ ἢ θὰ ἀγαπήσῃ! Ἦσαν εὐτυχεῖς τότε, χωρὶς ἀναμνήσεις, χωρὶς ἐλπίδας· εὐτυχεῖς ἐκ τῆς ἀορίστου ἐκείνης εὐτυχίας, ἥτις θὰ ἐφαίνετο καταβαίνουσα ἐξ οὐρανοῦ, ἐὰν ἦτο διαρκεστέρα. Ἠγαπήθησαν, καὶ ἦτο ἑπόμενον.

Ὁ ἔρως δὲν εἰσδύει πάντοτε ἐκεῖ ὅπου ὁ ὀρθὸς λόγος τὸν ἐμποδίζει νὰ φθάσῃ; Ἠγαπήθησαν, διότι τὰ πάντα ἐν τῇ κοινωνικῇ τάξει ἦσαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοὺς ἐχώριζον· ἦτο πτωχή, ἦτο πλούσιος, ἦτο κόρη γεωργοῦ, ἦτο υἱὸς εὐγενοῦς λόρδου, ἦτο καθολική, ἦτο διαμαρτυρόμενος· οὔτε ὁ εἷς οὔτε ἡ ἄλλη ἐσκέφθησαν ταῦτα.

Δεύτερον ἔτος παρῆλθεν, ἔτος πλῆρες ἔρωτος, γοήτρου καὶ εὐδαιμονίας.

Ἀλλ' ὁ εὐγενὴς λόρδος μετεκάλεσε τὸν υἱόν του, καὶ ὁ νεανίας ἑσπέραν τινά, εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Μαργαρίτας ἐνῷ κηρίον τι ἔρριπτε φῶς ἀμυδρόν. Τὸν εἶδεν ὠχρὸν καὶ ἐφρικίασεν. Ὁ νέος, χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε, ἔθεσε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πατρός του εἰς τὰ γόνατα τῆς φίλης του, καὶ ἔκρυψε τὸ μέτωπόν του εἰς τὰς χεῖράς της... Ἡ Μαργαρίτα ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν, ἔκλαυσε, καὶ ἐνόησε, τότε πρῶτον, ὅτι ἀγαπᾷν καὶ πάσχειν συχνάκις εἶναι τὸ αὐτό...

— Θὰ ἀναχωρήσετε; εἶπε τέλος.

Καὶ αὐτός, ἀφυπνισθεὶς ὡς ἀπὸ ὄνειρον, ἤγειρε τὸ ὠχρότερον ἔτι μέτωπόν του, παρεμέρισε τὰ μαῦρα μαλλία του, ὡς διὰ νὰ ἀποδιώξῃ ὑπόλοιπόν τι θλιβερῶν σκέψεων· εἶτα, προσηλῶν ἐπ' αὐτῆς βλέμμα ἐφ' οὗ ἐζωγραφίζετο ὁλόκληρον μέλλον ἔρωτος, τὴν περιέβαλε διὰ τῶν βραχιόνων του.

Τότε ἡ θύρα ἠνοίχθη ἠσύχως· ἡ μὶς Ζὼν, ἡ θυγάτηρ τῆς διευθυντρίας τοῦ πανδοχείου, προέτεινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐμειδίασε πικρᾶς· ἠγάπα τὸν υἱὸν τοῦ λόρδου, καὶ ἐπὶ πολὺ ἐπίστευσεν ὅτι ἦλθε εἰς τὴν οἰκίαν διὰ αὐτήν... Ἡ ζηλότυπος εἰσέδυσεν εἰς τὴν καρδίαν της· ἐπεσκόπει ἔτι μᾶλλον ἀφρόβως καὶ ἔβλεπεν εἰς τὴν μητέρα της, ἀπεφάσισεν δὲ καὶ αἱ δύο νὰ μὴ ἀπολαύσῃ ἡ Μαργαρίτα καλλιτέραν τύχην ἀπὸ τὴν πλουσίαν μὶς Ζών.

Ἡ Μαργαρίτα καὶ ὁ νέος, ἀπερροφημένοι ὑπὸ τῆς εὐδαιμονίας των, οὐδὲν ἄλλο εἶδον ἢ ἑαυτούς.

— Θὰ ἐπανέλθω, τῇ ἔλεγε, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρός μου· τόσον ἠγάπησε τὴν μητέρα μου, ὥστε θὰ ἐννοήσῃ τὸν ἔρωτά μου. Θὰ ἐπανέλθω, μὴ κλαίῃς.

Καὶ ἐν τούτοις αὐτὸς ἔκλαιεν.

Εἰς τὸν πρῶτον ἀποχωρισμόν, ἔστω καὶ μιᾶς ἡμέρας, ὑπάρχει τι ἀπερίγραπτον ὅπερ ἅπαξ μόνον αἰσθάνεταί τις. Οἱ ἀγαπώμενοι δὲν ἐννοοῦσι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσωσι χωρὶς νὰ βλέπωνται. Ἡ ἀπουσία ὅμως διδάσκει τοῦτο, καὶ διὰ τοῦτο πάσχει τις ὀλιγώτερον εἰς δεύτερον ἀποχωρισμόν.

Ἀνεχώρησε. Πολλαὶ ἡμέραι παρῆλθον, καὶ ἡ Μαργαρίτα, ἀνήσυχος καὶ τεθλιμμένη, περιέμενεν ἀναπολοῦσα εἰς τὴν μνήμην της ὁλόκληρον τὸ παρελθὸν τοῦ ἔρωτός της.

Πρωΐαν τινὰ ἐνῷ ἐκέντα ἐσθῆτα ἐκ μουσελίνης, σκεπτομένη ὅτι τὸ φόρεμα τοῦτο θὰ ἦτο ὡραῖον ἐν ἡμέρᾳ γάμου, καὶ ἔβλεπεν ἐντὸς καθρέπτου στέφανον ἐκ ῥόδων λευκῶν τὸν ὁποῖον εἶχε θέσει ἐπὶ τοῦ μετώπου της, εἰσῆλθεν ἡ μήτηρ τῆς μὶς Ζών.

— Τί κάμνετε, Μαργαρίτα; εἶπε. Καλλίτερον θὰ ἦτο νὰ ἐκεντᾶτε ἔνδυμα πένθους, διότι, φιλτάτη μου, παρῆλθεν ἡ εὐτυχία σας. Φρόνιμον θὰ ἦτο νὰ ἐπεστρέφατε εἰς Ἐλβετίαν. Ἑτοίμασα μίαν ἅμαξαν, καὶ ὁ ἀὴρ τῆς πατρίδος σας θὰ θεραπεύσῃ τὴν ψυχήν σας. Σᾶς ἠπάτησεν ὁ υἱὸς τοῦ λόρδου· εἶναι καὶ αὐτὸς ὡς ὅλοι οἱ ἄνδρες. Σᾶς ἐπεριπαίξεν, ἀσθενὲς πλάσμα, καὶ τώρα σᾶς ἀφίνει καὶ λαμβάνει πλουσίαν σύζυγον.

— Πλουσίαν συζύγον!... ἐψιθύρισεν ἡ Μαργαρίτα. Καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἐκλείσθησαν. Ἔπεσε.

— Δυστυχὴς κόρη, εἶπεν ἡ μὶς Ζὼν παρατηροῦσα τὴν μητέρα της.

— Δὲν ἐνόμιζα ὅτι θὰ τῆς ἔκαμνε τόσον κακόν. Βοηθησέ με, κόρη μου.

Τὴν ἔφερον εἰς τὴν κλίνην της. Βλέπων τὰς αὐτὰς ἀρβίας παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν της, θὰ τὰς ἐνόμιζε δύο φίλας.

Ἀλλ' ὅτε παρετήρουν ἀλλήλας, μειδίαμα παράδοξον συνέστελλε τὰ χείλη των.

Ἡ Μαργαρίτα ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς.

— Ἔλα δά, φιλτάτη μου, ἔλεγεν ἡ μὶς Ζὼν βαστάζουσα τὴν κεφαλήν της... ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ἀνησυχῆτε τοὺς φίλους σας διὰ τόσον μικρὸν πρᾶγμα; Θάῤῥος! θὰ ἀναχωρήσετε αὔριον καὶ θὰ τὸν λησμονήσετε.

Ἀλλὰ βλέπουσα ὅτι ἡ Μαργαρίτα προσήλωνεν ἐπ' αὐτῆς βλέμμα ἀτενές, καὶ αἰσθανομένη τὴν χεῖρά της καίουσαν, ῥῖγος διεπέρασε τὴν καρδίαν της... Ἐφοβήθη, καὶ ὁ φόβος ἐγέννησεν ἐν αὐτῇ τύψεις συνειδότος.

— Θάῤῥος, εἶπε χαμηλοφώνως, θάῤῥος, Μαργαρίτα· καὶ μὴ ἀπελπίζεσαι· δὲν ἐνυμφεύθη ἀκόμη.

— Ἐνυμφεύθη! ἐνυμφεύθη! ἀνέκραξεν ἡ νεᾶνις. Θὰ ἀναχωρήσω αὔριον. Ὦ μῆτέρ μου! δυστυχὴς μῆτερ!

Ἡ κεφαλή της ἐπανέπεσε καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἐπανεκλείσθησαν.

Ἡ μὶς Ζὼν καὶ ἡ μήτηρ της, φοβηθεῖσαι διὰ τὴν πρᾶξίν των, ἠγρύπνησαν ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ὅλην τὴν νύκτα· ἀλλ' ἡ νὺξ ὑπῆρξε φρικώδης. Ἡ Μαργαρίτα, ἐν τῇ παρακοπῇ της, δὲν ἀνεγνώριζε πλέον τίποτε· καὶ ὅταν τὴν πρωΐαν, ἡ θυγάτηρ τοῦ εὐγενοῦς λόρδου, ἡ χαρίεσσα Ἐρρικέτη, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν της ἔχουσα ἐπιστολὴν εἰς τὴν χεῖρα καὶ χαρὰν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἡ Μαργαρίτα δὲν εἶδεν οὔτε τὴν ἐπιστολὴν οὔτε τὴν φίλην της. «Ἔρχεται, ἔκραζεν ἡ νέα κόρη, ἔρχεται αὔριον· φέρει τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρός μας· θὰ γίνῃς σύζυγός του, Μαργαρίτα! θὰ γίνῃς ἀδελφή μου!»

Καὶ ἡ μικρὰ, γελῶσα καὶ κλαίουσα συγχρόνως, ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ἔθετε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀδελφοῦ της εἰς τὰς χεῖρας τῆς Μαργαρίτας.

Ἀλλ' ἡ Μαργαρίτα τὴν ἀπώθει ἢ τὴν συνέπτυσσεν ἐπαναλαμβάνουσα·

— Ἐνυμφεύθη! Θὰ ἀναχωρήσω αὔριον... Ἐνυμφεύθη.

Δὲν ἦτο πλέον ἡ γλυκεῖα Μαργαρίτα· πυρετὸς θερμὸς ἔκαιε τὸ αἷμά της καὶ ἐσχημάτιζεν εἰς τὴν κεφαλήν της κύκλον πυρός. Δὲν ἔκλαιεν, οἱ ὀφθαλμοί της δὲν ἦσαν πλέον ἀτενεῖς, ἡ φωνή της δὲν ἦτο πλέον ἀσθενής, καὶ τὸ συνεσταλμένον στόμα της ἐφαίνετο συχνάκις ὅτι ἐγέλα.

— Ὦ Θεέ μου! ἔλεγεν ἡ μὶς Ζὼν εἰς τὴν μητέρα της, θὰ ἀποθάνῃ! Τίς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἤθελεν ἀποθάνει!

Καὶ ἡ θυγάτηρ καὶ ἡ μήτηρ, τυπτόμεναι ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ἐκλείσθησαν εἰς τὸ δωμάτιόν των ὅταν ὁ ἰατρὸς ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ Μαργαρίτα δὲν θὰ ἔζη μέχρι τῆς πρωΐας.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἅμαξα ἑστάθη πρὸ τῆς θύρας τῆς μίστρες Ζών· νεανίας ἤνοιξε τὴν θυρίδα καὶ ὥρμησεν ὅλος συγκεκινημένος ὑπὸ χαρᾶς.

Ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ εὐγενοῦς λόρδου· ἔθλιβεν ἐπὶ τοῦ στήθους του τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρός του, ἀποσπασθεῖσαν τοσοῦτον δυσκόλως· καὶ ῥιφθεὶς εἰς τὴν οἰκίαν ἥτις ἐφαίνετο ἔρημος, ἀναβαίνει, φθάνει εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Μαργαρίτας... Ὠθεῖ τὴν ἡμιανοικτὴν θύραν, καὶ βλέπει τὴν νεάνιδα, κατακειμένην ἐπὶ τῆς κλίνης της, ὠχρὰν, ἀκίνητον, καὶ ἄνθεσιν ἐστεμμένην ὡς μνηστήν.

Εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ δωματίου, γραῖα καθολικὴ προσηύχετο.

— Ὦ Μαργαρίτα!... Μαργαρίτα! ἀνέκραξεν, εἶμαι ἐγώ!

Καὶ ἐπίσης ὠχρὸς, ἐπίσης ψυχρὸς ὡς αὐτὴ, ἔλαβε τὴν χεῖρά της... τὴν χεῖρα ἥτις, μὴ σφίγξασα πλέον τὴν ἰδικήν του, ἐπανέπεσεν ὅταν τὴν ἀφῆκε διὰ νὰ ἰδῇ μήπως ὑπελείπετο παλμός τις εἰς τὴν καρδίαν της, πνοή τις εἰς τὸ στόμα της.

Ἀλλ' ἡ καρδία δὲν ἔπαλλε πλέον, τὸ στόμα δὲν εἶχε πλέον ἀναπνοήν.

Ἡ Μαργαρίτα εἶχεν ἀποθάνει.

Καὶ αὐτὸς, μὴ δυνάμενος νὰ τὸ πιστεύσῃ, τὴν περιέβαλλε διὰ τῶν βραχιόνων του, τὴν ἀνήγειρε, προσήλωνεν ἐπὶ τῶν σβυσθέντων ὀφθαλμῶν της τὸ σπαρακτικὸν βλέμμα του, τὴν ἐκάλει μεγαλοφώνως, καὶ κλίνων ἐπ' αὐτῆς περιέμενε κίνημά τι, θλίψιν τινὰ χειρός!

— Ἔ! δὲν βλέπετε λοιπὸν ὅτι εἶναι νεκρὰ, εἶπεν ἡ γραῖα ἐγειρομένη ξηρὰ καὶ εὐθυτενὴς καὶ κρατοῦσα κομβολόγιον εἰς τὰς χεῖρας, νεκρὰ ἀπὸ χθὲς, ἀπὸ χθὲς τὴν νύκτα...

— Νεκρὰ, ἐπανέλαβεν ὁ νεανίας, ἀφίνων τὴν κεφαλὴν τῆς Μαργαρίτας νὰ ἐπαναπέσῃ· νεκρὰ, ἀλήθειαν λέγεις!

Καὶ τὴν παρατηρεῖ ἐπὶ πολὺ, ἔπειτα γονυπετεῖ.

Ἡ γραῖα ἐνόμισεν ὅτι προσηύχετο.

Ἠγέρθη· οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν ξηροί, ἐξῆλθε· τὸ βῆμά του ἦτο ταχὺ καὶ στερεόν . . . Ἡ γραῖα εἶπε: «Παρηγορήθη διότι προσηυχήθη.»

Ὅταν ἐπανῆλθεν, εἶχεν ἀλλάξει τὸ ὁδοιπορικόν του ἔνδυμα καὶ φορέσει ἔνδυμα πένθους· ἐκράτει εἰς τὴν χεῖρά του δακτύλιον, καὶ εἶπεν εἰς τὴν γραῖαν νὰ καλέσῃ ἱερέα τινά, καὶ ἡ γραῖα ἐξῆλθε. Τότε ἐπλησίασε πρὸς τὴν Μαργαρίταν, τὴν ἐφίλησεν εἰς τὸ μέτωπον, ἔθεσε τὸν δακτύλιον εἰς τὸν δάκτυλόν της, καὶ ἐνῷ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἔθλιβε τὴν νέαν κόρην ἐπὶ τῆς καρδίας του, διὰ τῆς ἄλλης ἔφερεν εἰς τὰ χείλη του φιάλιον τὸ ὁποῖον ἐκένωσε καθ' ἣν στιγμὴν εἰσῆλθεν ὁ ἱερεύς.

Ἔκριψε τὸ φιάλιον εἰς τὸν κόλπον του, καὶ στρεφόμενος πρὸς τὸν ἱερέα τῷ λέγει: «Ἰδοὺ ἡ μνηστή μον, περιμένω ἀπὸ ὑμᾶς νὰ γίνῃ σύζυγός μου.»

Ὁ ἀγαθὸς γέρων τοὺς ηὐλόγησε, μᾶλλον ὠχρὸς καὶ μᾶλλον τρέμων ἢ ὁ νέος. «Ὕπαγε ἐν εἰρήνῃ, υἱέ μου, τῷ εἶπε, σὲ περιμένει· ἔχε θάρρος καὶ ἐγκατέρησιν χριστιανοῦ.»

— Εἶχα, πάτερ μου! Καὶ τὰ γόνατά του ἐκάμφθησαν.

— Προσευχήθητι, υἱέ μου, εἶπε πάλιν ὁ γέρων λαμβάνων τὴν χεῖρά του· ἀλλ' αἰσθανθεὶς αὐτὴν ὑγρὰν καὶ ψυχρὰν, ἔθεσε τὴν κεφαλὴν τοῦ νεανίου ἐπὶ τοῦ στήθους του καὶ τῷ ὡμίλησε περὶ τοῦ Θεοῦ.

— Ὁμιλήσατέ μοι περὶ αὐτῆς, ἐψιθύρισεν ὁ νέος.

— Ὁ Θεὸς νὰ σὲ συγχωρήσῃ, υἱέ μου, ἐπανέλαβεν ὁ εὐσεβὴς ἱερεύς, διότι πάσχεις· ἐλθέ, ἀκολούθει με, ὁ ἀὴρ τοῦ δωματίου τούτου εἶναι διὰ σὲ θανάσιμος.

Καὶ ἐπειδὴ προσεπάθει νὰ τὸν σύρῃ, ὁ νέος, διὰ κινήματος σπασμωδικοῦ, ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τοὺς βραχίονάς του, ἔπεσε γονυπετὴς εἰς τὸ προσκεφάλαιον τῆς κλίνης τῆς Μαργαρίτας ψιθυρίζων: «Προσεύχου ὑπὲρ ἐμοῦ, πάτερ μου.»

Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του ἦσαν σχεδὸν πελιδνοί· ἐζήτησε τὴν χεῖρα τῆς νεκροῦ καὶ τὸν δακτύλιον τὸν ὁποῖον εἶχε θέσει εἰς τὸν δάκτυλόν της· ἔλυσε τὴν μακρὰν ξανθὴν κόμην τῆς Μαργαρίτας, καὶ καλυφθεὶς δι' αὐτῆς ὡς μὲ σάβανον, ἐφρικίασεν, ἐξέπεμψε κραυγὴν, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, ἔπειτα ἔμεινεν ἀκίνητος.

Ὁ δὲ γέρων, τρέξας πρὸς αὐτὸν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰς ἀκάμπτους καὶ σφιγγομένας χεῖράς του τὴν κόμην τῆς Μαργαρίτας, παρεμέρισε τοὺς κυματίζοντας πλοκάμους καὶ εἶδε, διὰ τοῦ ἐπιθανατίου ἐκείνου πέπλου, τοὺς κεκλεισμένους ὀφθαλμοὺς τοῦ νέου καὶ τὸν περιστέφοντα αὐτοὺς μελανὸν κύκλον.

— Ὦ Θεέ! εἶπεν ὁ γέρων συμπλέκων τὰς χεῖρας· ὦ Θεέ! ἀπέθανε λοιπόν;

Ἡ γραῖα ἐπροχώρησεν ἓν βῆμα, ἐκρέμασεν εἰς τὴν ζώνην της τὸ κομβολόγιόν της, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐκινήθη βραδέως, ἔπειτα δὲ ἐξάγουσα ἐκ τοῦ κόλπου της ψαλίδιον, ἔκοψε διὰ καθερᾶς χειρὸς τὰ μαλλία τῆς Μαργαρίτας, εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ νέος τὰ ἐκράτει διὰ τῆς ἀψύχου χειρός του, ἀλλ' ἰσχυρᾶς ἀκόμη ἐκ τῆς προλαβούσης ἰσχύος... Τότε ἠδυνήθησαν νὰ τὸν ἴδωσι, καὶ ἡ ἀποσύνθεσις τῶν χαρακτήρων του ἔδειξε πόσον εἶχεν ὑποφέρει . . .

— Παναγία Παρθένε! εἶπεν ἡ γραῖα, εἶναι τῳόντι νεκρὸς, καὶ ὁ Θεὸς νὰ μᾶς βοηθήσῃ, διότι ἀπέθανε μὲ θάνατον ὄχι χριστιανικόν!

— Μόνος ὁ Θεὸς τὸ ἠξεύρει, εἶπεν ὁ γέρων τείνων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νέου τὴν πτέρυγα τοῦ ἐνδύματός του, μόνος ὁ Θεός! Καὶ ἐν τῷ θείῳ νόμῳ του εἶπεν: «Οὓς ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.» Τὸ εἶπε, καὶ ἐγὼ ὁ ἱερεύς του δὲν θὰ ἦμαι σκληρότερος τοῦ θανάτου... Ὕπαγε, γῦναι, ἀποσύρθητι, θὰ προσευχηθῶ μόνος δι' αὐτούς.

Τὴν ἐπιοῦσαν, ἓν φέρετρον τοὺς ἐδέχθη.

Ἐπὶ πολὺ ὑπῆρχεν, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Λευδίνου, εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ ἁγίου Παγκρατίου, τάφος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεγινώσκετο ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ γεγλυμμένη ἐντὸς στεφάνου ἐκ ῥόδων:

«Ο ΘΕΟΣ ΜΟΝΟΣ ΤΟ ΗΞΕΥΡΕΙ.»

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

ΕΛΕΝΗ Π.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ.

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ.

Α'.

Ἐχάσαν οἱ τραγουδισταὶ τὸ Γιώργο τὸ Λεβέντη,
Τὸν εὔμορφο Τραγουδιστὴ, τὸν πρωτοχορευτή τους,
Πούχε στὰ χείλη ζάχαρι καὶ χάρο στὸ σπαθί του.
— Ῥωτοῦν ἐδῶ, ῥωτοῦν ἐκεῖ, ὅπου κι' ἂν εἶν' [ῥωτᾶνε,
Ὅπου ἀκούσανε βιολὶ, ὅπου χαρᾶς τραγοῦδι,
Καὶ ὅπου ἀκούσουν νὰ βροντῇ τὸ μαῦρο καριο- [φύλλι.
Γιατὶ νὰ ξεφαντόσουνε μονάχοι δὲν μποροῦνε,
Οὔτε ν' ἀρχίσουν πόλεμο μὲ δίχως τὸ σπαθί του...

Β'.

Ἕνας παλιός του σύντροφος δὲν παύει νὰ ῥωτάῃ·
Πέρνει λαγκάδια καὶ βουνὰ κι στοὺς διαβάταις [λέγει,
— Μὴν εἴδατε, διαβάταις μου, τὸ Γιώργο μου [κανένας;
—Ποιὸς εἶν' ὁ Γιώργος ποῦ ζητᾷς, ὁ Γιώργος ποῦ [γυρεύεις;
—Ἀχ! ἕνας Γιώργος βρίσκεται σ' Ἀνατολὴ καὶ [Δύσι,
Καὶ σεῖς γιὰ ποιὸν, μὲ λέγετε, γιὰ ποῖον ἄνε [ῥωτᾶτε;..
Ὁ Γιώργος ποῦ δὲν ξεύρετε μονάχα σεῖς διαβάτες...
Ἤτανε πρῶτος στὸ χορὸ καὶ πρῶτος στὸ τουφέκι...
Ποτέ του δὲν κοιμήθηκε πριχοῦ νὰ ξημερώσῃ,
Καὶ πρὶν φιλήσῃ ντροπαλὸ, ἀφίλητο κορίτζι.
Ἀμέριμνος ἐγέλασε εἰς ταῖς δικαῖς του λύπες,
Μόνο στὴ ξένη συμφορὰ ὁ Γιώργος δὲν γελοῦσε!..
— Δὲν εἴδαμε τὸ Γιώργο σου, πεθαίνουν οἱ λε- [βέντες,
Καὶ κάθε μέρα ἔρχονται στὰ χέρια μὲ τὸ χάρο....
Ὁ Θάνος ἀναστέναξεν, αἱμάτωσ' ἡ καρδιά του,
Καὶ τὰ βουνὰ ἐρώταγε, καὶ τὰ βουνὰ ῥωτοῦσε.
—Βουνά μου, μήπως εἴδατε, τὸ Γιώργο, τὸ παι- [δί σας;
Γίρως αἴτὸς, ἐφώναξε, στὰ νέφη καβαλάρης.
— Ἐμένα, ῥώτα, Θάνο μου ποῦμαι ματιὰ τοῦ [Ὀλύμπου,
Ποῦ στὴν κορφή του κάθομαι κι' ὅλο τὸν κόσμο [βλέπω . . .
Τὸ Γιώργο ποῦ, ἂν ἐρωτᾷς, ἐχθὲς τὸ βράδυ εἶδα,
Δὲν ἦτον κεῖνος ποῦξευρα κ' ἐκεῖνος ὅπου ξεύρεις...
Μ' ἐρώτησ' ἀντιφάρμακο ἂν ἔχω τῆς ἀγάπης,
Μοῦ ζήτησε κρύο νερὸ κρυφὴ φωτιὰ νὰ σβύσῃ,
Μοῦ ζήτησε ὅ,τι ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ δώσῃ μόνος!
Καὶ ὁ αἴτὸς ἐσώπασε, κ' ἐσκέπασε μὲ λύπη,
Στὰ σμαραγδένια του φτερὰ τὸ σκοτεινὸ κορμί του.
Κι' ἀνέβ' ὁ Θάνος στὸ βουνὸ μαζὶ μὲ τὸ φεγγάρι,
Παρακαλῶντας τὸ Θεὸ τὸ σύντροφό του ναῦρῃ . .
Ὅταν φωνὴ ἀγρίκησε ποῦχε καιρὸ ν' ἀκούσῃ,
Κ' εἶδε τὸ Γιώργο σὲ χλωμὴ τοῦ φεγγαριοῦ ἀχ- [τίνα.
—Ἂς πᾶν οἱ κόποι στὸ καλὸ, σ' εὗρῆκα, Γιώργο, [πάλαι.
Εὐλογημένοι οἱ κόποι μου ποῦ μ' ἔφεραν κοντά σου!
Κ' ἐκεῖνος δὲν τοῦ μίλησε δὲν τοῦσφιξε τὸ χέρι ...
—Αὐτὰ ὁ ἔρωτας συχνὰ ὁ ἔδικος τὰ ἔχει!
Πόσοι λησμόνησαν Χριστὸ, Πατρίδα καὶ φιλία,
Ἐπάνω σ' ἕνα φίλημα ποῦ φεύγει καὶ περνάει!
Ἀχ. Εἶν' ἀδύνατ' ἡ καρδιὰ καὶ δυνατὸς ἐκεῖνος,
Ποῦ μὲ τὴν εὐμορφιὰ κτυπᾷ μὲ τὸ φιλὶ λαβώνει...
Ὁ Θάνος παρηγόρασε τὸ φίλο ὅλη νύχτα,
Καὶ τὴν αὐγὴ τοῦ ἔλεγε ὁ Γιώργος πικραμμένος·
—Ἄφσε με, Θάνο, μοναχος νὰ πέσω ν' ἀποθάνω.
Γύρισε σοὺς συντρόφους μας καὶ φίλα τους γιὰ μένα
Καὶ κάθησε σὸν τόπο μου καὶ μὴ μὲ λησμονεῖτε...
Μ' ἂν ἦσαι φίλος κάνεμου μιὰ τελευταία χάρι.
Πήγαινε κ' εὗρε τοῦ παππᾶ τὴν κόρη τὴν Ἑλένη.
Δὲ μ' ἀγαποῦσε, Θάνο μου, καὶ πρέπει νὰ πεθάνῃ...
Καὶ πρέπει νὰ μὴ τὴν χαρῇ κάνεὶς σὸν κόσμοτοῦτο,
Ἀφοῦ δὲν τὴν ἐχάρηκε ὁ ἀδελφοπητός σου!
Πές της πῶς σ' ἔστειλα ἐγὼ νὰ τήνε θανατώσῃς·
Καὶ πάλαι πέρασ' ἀπ' ἐδῶ τὰ μάτια μου νὰ κλείσῃς,
Γιατὶ πεθαίνει δύο φοραῖς ὅποιος πεθάνει μόνος!...

Γ'.

Τὰ πεῦκα γλυκοσείσθησαν κι' ἀπὸ τὰ φύλλα βγῆκε,
Ἕνα λιγνὸ κλεφτόπουλο, σὰν νειὸ κυπαρισσάκι...
—Ἀχ! γνώρισέμε, Γιώργο μου, καὶ βγάλε τὸ μα- [χαῖρι.
Νὰ σφάξῃς κείνη ποῦ μισεῖς, νὰ σφάξῃς τὴν Ἑλένη!
Ἀξίζει νὰ θανατωθῇ τὸ ἄσημνο κορίτζι,
Π' ἄφησε τὸν πατέρα της τὸ γέρο δίχως κόρη,
Κ' ἐδιάβηκε τὸ ἅγιο τῆς πόρτας του κατώφλι . . .
Ἀχ! σ' ἀγαποῦσα, Γιώργο μου, μὰ δὲ σὸ μολογοῦσα,
Ντροπὴ κι' ἀγάπη μάχουνται εἰς τὴν καρδιὰ μου [μέσα,
Μὰ ἡ ἀγάπη νίκησε καὶ βρίσκομαι κοντά σου!...
—Καὶ τί δὲν κάν' ὁ ἔρωτας· ὁ μάγος τί δὲν κάνει;
Τὸ Γιώργο τὸν ἀνίστησε ἡ εὔμορφη Ἑλένη,
Κ' ὁ γέροντας πατέρας της μὲ τ' ἅγιό του χέρι,
Εὐλόγησε τὸ γάμο του μὲ τὴν γλυκειά του κόρη.
Στὸ γάμο οἱ τραγουδισταὶ κιθάρες ἐκτυποῦσαν,
Καὶ δακρυσμένος ἔπιασε τὰ στέφανα ὁ Θάνος.

(1856.) ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΝ

Εἰς τὸν Νικόλαον Ζαΐμην.

Ἤτον ἀηδόνι· στῆς κιτριᾶς τὰ φύλλα γεννημένος,
Τὸν ἔρωτα τραγούδησε μιὰ μέρα τὸ καϋμένο,
Καὶ ὁ χάρος τ' ἄκουσε... εὐθὺς βροχὴ σηκώθη, χιόνι,
Καὶ τὸ ἀηδόνι σώπασε, καὶ πέθανε τ' ἀηδόνι!...

Τώρα στὴν κρύα του φωλιὰ μονάχο του κοιμᾶται·
Ὁ κόσμος τ' ἀλησμόνησε, κανεὶς δὲν τὸ θυμᾶται...
Ὅμως ἐκεῖνο τὸ φτωχὸ καὶ μέσ' στὸ μαῦρο χῶμα
Ὅσους ἀγάπησε στὴ γῆ τοὺς ἀγαπᾷ ἀκόμα.

Ὦ, δόστε ἕνα δάκρυο στ' ἀηδόνι ἐλεημοσύνη,
Δὲν εἶναι μόνο ἔλεος ψωμὶ κανεὶς νὰ δίνῃ . . .
Μὴ λησμονᾶτε τοὺς νεκροὺς, εἶναι μεγάλο κρῖμα,
Καὶ χύσετ' ἕνα δάκρυο στὸ ἔρημό του μνῆμα. . .
Εἶναι δροσιὰ τὰ δάκρυα εἰς τοὺ νεκροῦ τὴ σκάνη.
Κ' ἕνα σας δάκρυ ἀναζητεῖ τὸ πεθαμμένο ἀηδόνι!

(Ἰούλιος 1866.) ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΠΑΡΑΣΧΟΣ.

Η ΓΚΙΟΥΖΕΛ.

(Συνέχεια ἴδε φυλ. 87.)

— Εἶναι ἀδύνατον, φίλη μου.—

— Εἶναι ἀδύνατον! καὶ λέγεις τὴν λέξιν ταύτην, φίλη μου, διὰ νὰ εἰρωνευθῇς τίγριν πληγωθεῖσαν, ἐκραύγασεν ἡ Ἀϋσὲ καὶ οἱ θόλοι τοῦ ὑπογείου ἀντήχησαν.

— Σιώπα, πρὸς Θεοῦ, ἐψιθύρισεν ὁ Ν. τρέμων ἤδη ἐκ τοῦ φόβου.

Ἐνόμιζεν ὅτι ἀκούει βήματα ἀνθρώπων ἐρχομένων.

— Συγχώρησόν με, ὑπέλαβεν ἡ Ἀϋσὲ μετὰ φωνῆς ἱκετευτικῆς γονυπετοῦσα ἐνώπιόν του, ἡ παραφορά μου, ὁ ἔρως μου μὲ ἠνάγκασαν . . . Δὲν εἶμαι καὶ ἐγὼ ὡραία, ἐξηκολούθησεν, ὅσον καὶ ἡ κυρία μου; δὲν εἶμαι καὶ ἐγὼ γυνή; ἰδοὺ σὲ παρακαλῶ, σὲ ἱκετεύω· ἀγάπα τὴν κυρίαν μου ὅσῳ θέλεις, ἀλλὰ μερίδα τοῦ ἔρωτός σου καὶ εἰς ἐμὲ δός. Σιωπᾷς, δὲν μὲ ἀποκρίνεσαι; Εἰπὲ, φίλε μου, ὅτι μὲ ἀγαπᾷς καὶ λάβε τὴν ζωήν μου, τὰ πάντα.

— Δὲν φοβεῖσαι τὴν κυρίαν σου;

Μόνη καταφυγὴ τῷ ἔμενεν ἡ κυρία καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς προσεπάθει νὰ καταπείσῃ τὴν Ἀϋσὲ νὰ παύσῃ τὰς παρακλήσεις.

— Νὰ φοβηθῶ μοι λέγει ἐνῷ ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ ὡς παράφρων.

— Φίλη μου, ἐγέρθητι· μάτην ἱκετεύεις· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγαπᾷ τις δύο.

— Δὲν θὰ μ' ἀγαπήσῃς αἴ! διότι δὲν ἔχω, ὡς ἡ κυρία, ἀδάμαντας, ἀνεφώνησε μετὰ λύπης ἡ παράφορος κόρη ἐγειρομένη. Ὕπαγε, ἄπιστε, γκιαούρ. Φύγε· καὶ ταῦτα λέγουσα ὡδήγησεν αὐτὸν μέχρι τῆς θύρας.

— Τρέμετε λοιπὸν, ἄθλιοι, τρέμετε τὴν ζηλοτυπίαν μου, προσέθηκεν ἐπαναλείουσα αὐτήν.

Καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἐξήστραπτον ἐντὸς τοῦ σκότους, ὡς ὀφθαλμοὶ δαίμονος.

Ζ'.

Νύκτα τινὰ τοῦ ἐπομένου ἰουνίου μεθ' ἡμέραν θερμοτάτην, τὸ αὐτὸ ἀκάτιον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς κυβερνώμενον ἀνέβαινε τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Τὸ πλοιάριον ἔφθασε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν μικρὰν θύραν καὶ ὁ Ν., διότι αὐτὸς ἦτο, προσδέσας αὐτὸ ἐπήδησεν εἰς τὴν ξηράν. Ἔπειτα προσελθὼν ἔκρουσε πάλιν τρὶς καὶ φωνὴ γυναικὸς ἠκούσθη.

— Ἦλθες τέλος πάντων, φίλε μου. Ἄλλοτε μὴ βραδύνῃς τοσοῦτον καὶ μὲ ἀναγκάζεις νὰ σὲ περιμένω.

Περιττὸν νομίζομεν νὰ ὑπενθυμίσωμεν τῷ ἀναγνώστῃ ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη ἦν ἡ Γκιουζέλ.

— Ναί, φίλη μου, ἐβράδυνα, εἶναι ἀληθές· ἀλλά. . .

—Πά! ὑπέλαβεν ἡ νεαρὰ γυνὴ δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἐβράδυνες ἀλλὰ καὶ κατηφὴς μοὶ ἦλθες. Καὶ ἐγὼ σὲ περιμένω μετὰ τοσαύτης χαρᾶς . . . ἀφοῦ μάλιστα, χάρις τῇ Ἀϋσὲ, ἥτις ὅμως μοὶ ὑπεσχέθη μεθ' ὅρκου νὰ μὴ σ' ἐνοχλήσῃ ποτὲ, δὲν μὲ ἐπεσκέφθης πρὸ τοσούτου χρόνου. Ἀγνοεῖς, ὡς φαίνεται, ὅτι ἄνευ σοῦ οὐδὲ στιγμὴν δύναμαι νὰ ζήσω κεκλεισμένη ἐντὸς τοῦ μεγάρου μετὰ τοῦ καλοῦ μου γέροντος, ὅστις νομίζει ὅτι μόνη λούομαι· ὁ ἀγαθός! . . . προσέθηκε μετὰ εἰρωνικοῦ μειδιάματος.—Ἀλλ' ἐλθὲ νὰ ἐκδυθῇς, ἐξηκολούθησε περιβάλλουσα τὸν τράχηλον αὐτοῦ διὰ τοῦ ὡραίου καὶ λευκοῦ, ὡς ἡ χιών, βραχίονός της. Ἰδοὺ ἐγὼ εἶμαι σχεδὸν γυμνὴ, εἶπε ῥίπτουσα τὴν μεταξίνην καὶ χρυσοῖς ἄνθεσι πεποικιλμένην σινδόνα, ἥτις ἐκάλυπτε τὰ ἄνω τοῦ λεπτοφυοῦς σώματός της.

— Πόσον εἶσαι ὡραία, φίλη μου· εἶσαι ὡς ἄγγελος· καὶ ἐγὼ ὁ εὐτυχέστατος τῶν θνητῶν, ὅστις δύναμαι νὰ λατρεύω τοιοῦτον ἄγγελον, εἶπε περιλύπως μειδιῶν ὁ νεανίας, ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ ὁποίου δὲν εἶχεν ἔτι ἐξαλειφθῆ ἡ μετὰ τῆς Ἀϋσὲ σκηνή.

Ἐγνώριζεν ὅτι αὕτη τὰ πάντα εἶχεν ὁμολογήσει τῇ κυρίᾳ αὐτῆς καὶ ὅτι τῇ ὑπεσχέθη πίστιν αἰωνίαν, ἀλλὰ πάντοτε τὴν ἐφοβεῖτο.

— Ἀϋσὲ, ἔκραξεν ἡ Γκιουζέλ, ὕπαγε νὰ ἑτοιμάσῃς τὸ δεῖπνον, διότι μετὰ τὸ λουτρὸν θὰ δειπνήσωμεν· δὲν ἔχει οὕτω, καλέ μου φίλε;

— Εἰς τὰς διαταγάς σας, κυρία· εἶπεν ἡ Ἀϋσὲ, ἧς τὸ πνεῦμα ἐπεσκότιζον καὶ πάλιν νέφη ζηλοτυπίας.—Νομίζω ὅμως, κυρία, ὅτι δὲν θὰ δειπνήσετε καλῶς, προσέθηκεν ἀπομακρυνθεῖσα.

Ἀλλ' αἴφνης ἔστη καὶ,

— Τί θὰ πράξῃς, ἀθλία Ἀϋσὲ, ἐψιθύρισε. Τὴν κυρίαν σου θὰ προδώσῃς, ἥτις τοσοῦτον σὲ ἀγαπᾷ, καὶ εἰς ἣν ὡρκίσθης πίστιν αἰωνίαν; . . . Ἀλλ' ὄχι· θὰ τοὺς προδώσω . . . Ἀλλὰ πόσον εἶναι εὐτυχής! . . . Λοιπὸν διότι αὐτὸς εἶναι εὐτυχὴς, ἐγὼ πρέπει νὰ τήκωμαι ἐκ τῆς ζηλοτυπίας; . . . καὶ ἔπειτα, διατὶ νὰ μὲ περιφρονήσῃ τοσοῦτον ὁ ἐραστὴς αὐτῆς, ἐνῷ ἐγὼ τὸν ἱκέτευον . . .; Τετέλεσται! Θάῤῥος, Ἀϋσὲ, προσέθηκε καὶ ἀνέβη νὰ προετοιμάσῃ τὸ δεῖπνον.

— Δὲν μοὶ λέγεις, φίλε μου, τώρα, ὅτε εἴμεθα μόνοι τὸ αἴτιον τῆς μελαγχολίας σου; εἶπε τῷ Ν. ἡ Γκιουζὲλ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Ἀϋσέ.

— Παιδαριῶδης φόβος, φίλη μου· ἠρχόμην ἐκ τῆς οἰκίας εὔθυμος, ὡς πάντοτε· καθ' ὃν ὅμως ὑπὸ μεγίστης μελαγχολίας κατελήφθην· δὲν δύναμαι νὰ ἐξαλείψω ἀπὸ τῆς μνήμης μου τὴν μετὰ τῆς Ἀϋσὲ σκηνὴν, ὥστε φοβοῦμαι μὴ . . .

— Μὴ πάθωμεν τίποτε· εἶπεν ἡ Γκιουζὲλ διακόπτουσα αὐτόν· ἀφοῦ σοὶ λέγω ὅτι μοὶ ὡρκίσθη. Χά, χά, χά· εἶσαι τῷ ὄντι παιδάριον· ἐμπρός· ἐκδύσου· ἡ δρόσος τῆς νυκτὸς πιθανὸν νὰ μᾶς βλάψῃ. Καὶ ἡ νεαρὰ γυνὴ πλήρης ἀγάπης καὶ ἔρωτος ἐβοήθησε τὸν Ν. νὰ ἐκδυθῇ. Εἶτα ἀπέβαλε καὶ τὴν λευκὴν σινδόνα, δι' ἧς ἐκάλυπτε τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος. Ἤδη ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Πλάστου ὑφανθέντος μεγαλοπρεποῦς μανδύου τῆς νυκτὸς καὶ τῆς νυκτερινῆς αὔρας.

— Ἐμπρὸς, προσέθηκεν εἰσερχομένη εἰς τὸν ποταμόν.

Μετ' ὀλίγον ἔπραξε τὸ αὐτὸ καὶ ὁ νεανίας.

Ἀφίνομεν τὸν ἀναγνώστην νὰ φαντασθῇ ὁπόσοι καὶ ὁποῖοι ἐρωτικοὶ ἀσπασμοὶ ἀντηλλάγησαν ἐντὸς τοῦ ὕδατος μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἀγαπωμένων καρδιῶν.

Η'.

Μετ' οὐ πολὺ ἦλθεν ἡ Ἀϋσὲ ἀναγγέλλουσα ὅτι τὸ δεῖπνον ἦν ἕτοιμον καὶ οἱ δύο ἐρασταὶ ἐξῆλθον. Ἡ Ἀϋσὲ ἔῤῥιψεν ἐπ' αὐτῶν τὰς καλῶς εἰργασμένας καὶ χνοώδεις σινδόνας τῆς Προύσσης καὶ οὕτως οἱ δύο ἐρασταὶ ἀνῆλθον εἰς τὸν θάλαμον, ἐν ᾧ ἦν ἑτοιμασμένη ἡ τράπεζα· ὁ νεανίας ἐζήτησε τὰ ἐνδύματά του, ἅτινα τῷ ἔφερε πάραυτα ἡ Ἀϋσὲ, ἐνεδύθη, καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν παρὰ τῇ Γκιουζὲλ, ἥτις ὡς μόνον ἔνδυμα εἶχε τὰς σινδόνας, ἃς εἶχε ῥίψει ἐπ' αὐτῆς ἡ θαλαμηπόλος ὅτε εἶχεν ἐξέλθει τοῦ ποταμοῦ.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δείπνου, ἐνῷ οἱ δύο ἐρασταὶ ἔπρωγον μετὰ μεγίστης ὀρέξεως, ἣν βεβαίως εἶχεν ἐπιφέρει αὐτοῖς τὸ λουτρὸν, ἠκούσθησαν τὰ βήματα τοῦ Ἰσμαήλ.

— Ἀϋσὲ, εἶναι ἀνεστραμμένα τὰ σανδάλιά μου; ἠρώτησεν ἡ Γκιουζὲλ μὲ τόνον περιφρονήσεως πλήρη.

Ἡ θαλαμηπόλος δὲν ἀπήντησεν, ἀλλ' ὠχρότης θανάτου ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν της. Ἡ δὲ Γκιουζὲλ βλέπουσα τὸν νεανίαν τρέμοντα ἐκ τοῦ φόβου·

— Δὲν ἐνθυμεῖσαι, φίλε μου, τῷ λέγει μειδιῶσα, πόσον εὐκόλως ἀποβάλλω τὸν παλίμπαιδα τοῦτον; διατί τρομάζεις,

Μόλις ὅμως ἤρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ τὸ θάῤῥος του ὁ περίφοβος Ν.,

— Ὤ, κρύψατε αὐτόν, ἀνέκραξεν ἡ Ἀϋσὲ πίπτουσα πρὸ τῶν ποδῶν τῆς κυρίας αὐτῆς, ὁ γέρων ἔρχεται ἀπόφασιν ἔχων νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἐναντίον τῆς ἀδείας σας. Ἐπροδόθητε· καὶ ἡ προδότις εἶμ' ἐγώ, προσέθηκε κλαίουσα.

—Σὺ προδότις, ἀνέκραξεν ἡ Γκιουζὲλ τρομάξασα ἤδη καὶ αὕτη, σὺ τίγρις, ἣν τοσοῦτον ἠγάπων;

Ὁ δυστυχὴς Ν. τεταραγμένος, ἀπολέσας σχεδὸν τὰς αἰσθήσεις του ἠπόρει περὶ τοῦ πρακτέου· ἤθελησε νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλ' οἱ λόγοι του ἐσταμάτησαν εἰς τὸν λάρυγγά του. Ἡ Ἀϋσὲ βλέπουσα αὐτὸν τοσοῦτον πεφοβισμένον·

— Ἐλθὲ νὰ σὲ ἐξασφαλίσω, εἶπε· τὸν ἠγάπα εἰσέτι ἡ δυστυχής.

Γυναῖκες· εἶσθε τῷ ὄντι μυστήριον.

Καὶ λαβοῦσα αὐτὸν ἐκ τῆς χειρὸς ἔφερεν εἰς τὸν μικρὸν κοιτῶνά της.

Ἦτο καιρὸς διότι ὁ Πασσᾶς ἐπλησίαζε.

— Κυρία· θὰ μὲ συγχωρήσετε ἄρά γε, εἶπεν ἡ δυστυχὴς θαλαμηπόλος γονυπε-

τοῦσα καὶ πάλιν πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Γιουζέλ, ἡ ζηλοτυπία . . .

— Νὰ σὲ συγχωρήσω, ἀθλία, λέγεις. Ἐγὼ, ἥτις σὲ ἐθεώρησα ὡς ἀδελφήν μου, ἐγὼ ἥτις σὲ ἔλαβον μετ' ἐμοῦ ἐκ τῆς πατρίδος διότι σὲ ἠγάπων τόσον, ἀνέκραξεν ἡ Γκιουζέλ ὠθοῦσα αὐτὴν πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἐκ τῆς κινήσεως ὅμως ταύτης αἱ σινδόνες, αἵτινες ἐκάλυπτον αὐτὴν κατέπεσαν, καὶ ἡ νεαρὰ γυνὴ ἔμεινεν ὡς ἦτο ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ.

Φαντασθῆτε, φίλτατε ἀναγνώστα, τὴν Κνιδίαν τοῦ Πραξιτέλους Ἀφροδίτην ἀπηλπισμένην καὶ θέλεις ἔχει ἀκριβῆ ἰδέαν αὐτῆς.

— Ἐγέρθητι, ἐξηκολούθησεν, ἄπιστος φίλη.

— Ὄχι· εἶναι πιστοτάτη, κυρία μου, εἶπε μετ' εἰρωνείας ὁ Πασσᾶς εἰσερχόμενος. Ἄπιστος αἴ; διότι ἐπρόδωκε τὰς αἰσχράς σου πράξεις.

— Ἐγὼ, κύριε· ἐψιθύρισεν ἡ Γκιουζέλ.

— Ναὶ, σὺ, ἀνεφώνησεν ὁ Πασσᾶς παράφορος ἐκ τῆς ὀργῆς. Ποῦ εἶναι ὁ Γκιαοὺρ ὅστις ἐτόλμησε νὰ ἀτιμάσῃ τὴν οἰκίαν μου;

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ δυστυχὴς Ἀῦσὲ ἐσκέπτετο.

Ἦτο ἀγαθὴ κυρίως καὶ ἠγάπα τὴν κυρίαν της· ἀλλ' ἡ ζηλοτυπία, ἥτις παρὰ ταῖς γυναιξὶ τῶν πιστῶν εἶναι μεγίστη, ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ προδώσῃ τὴν κυρίαν της, καθ' ὃν χρόνον αὕτη ἐλούετο μετὰ τοῦ Ν. Ἤδη δὲ βλέπουσα αὐτὴν, εἰς ἣν περιῆλθε δεινὴν θέσιν, ἀπεφάσισε νὰ λυτρώσῃ αὐτὴν τοῦ κινδύνου καὶ τὴν ζωήν της θυσιάζουσα ὑπὲρ αὐτῆς.

— Ἦτο ψεῦδος, ἀγαπητέ μοι Πασσᾶ, εἶπε πλησιάζουσα πρὸς αὐτόν. Ἐγώ . . .

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἦλθον νὰ ἀναγγείλωσιν εἰς τὸν Δουδοῖκον ΙΔ' ὅτι ὁ Μαζαρῖνος παρέδωκε τὴν ψυχήν του εἰς τὸν Θεόν.

— Μένει νὰ μάθωμεν, εἶπεν αὐλικός τις, ἂν ὁ Θεὸς τὴν ἐδέχθη.

Πόλις τις ἀρκετὰ πτωχὴ ἐξώδευσε πολλὰ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ βασιλέως εἰς ἑορτὰς καὶ φωταψίας. Ὁ βασιλεὺς ἔμεινεν ἔκπληκτος.

— Ἔπραξεν, εἶπεν αὐλικός τις, ὅ,τι ὤφειλε νὰ πράξῃ.

— Εἶναι ἀληθὲς, εἶπέ τις· ἀλλ' ὀφείλει ὅ,τι ἔπραξε.

Ἄνθρωπός τις παρεκλήθη παρ' ἑνὸς φίλου του νὰ τῷ ἀναγνώσῃ τὸ ποίημα τοῦ Κυρίου * * *

— Δὲν ἠξεύρω, ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, τί κακὸν σᾶς ἔκαμα διὰ νὰ ζητήσετε παρ' ἐμοῦ τοιαύτην ὑπηρεσίαν. Ὁμολογῶ ἐν τούτοις ὅτι ἠσθάνθην παρηγορίαν τινὰ εἰς πάντα στίχον τὸν ὁποῖον ἀνεγίνωσκα.

— Ποίαν παρηγορίαν; ἠρώτησεν ὁ φίλος.

— Τὴν παρηγορίαν ὅτι ἐπλησίαζα ὁλονὲν πρὸς τὸ τέλος.

— Παραπονεῖσθε, ἔλεγεν ὁ λόρδος *** εἰς τὴν κυρίαν Δαμὰς, ὅτι δὲν προχωρεῖτε εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ δὲν εἶναι διόλου ἐκπληκτικόν· δὲν ὑπάρχει διδάσκαλος ὅστις, πλησίον σας, νὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερῴῃ τὴν συζυγίαν τοῦ *ἀγαπᾷν* (to love, ἡ πρώτη συζυγία τῆς ἀγγλικῆς γραμματικῆς).

Ὀψίπλουτός τις, πεπληρωμένος θέσεων καὶ βαθμῶν, ἐφιλοφρονεῖτο ἀπό τινας τοὺς ὁποίους εἱστία.

—Ὅλα ταῦτα, ἔκραζε μὲ πλαστὴν μετριοφροσύνην, τὰ ἀπέκτησα χωρὶς νὰ κάμω οὔτε ἓν βῆμα.

— Ἔχει δίκαιον, ἀπεκρίθη εἷς συνδαιτημών εἰς τὸ οὖς τοῦ γειτονός του, ἕρπειν δὲν εἶναι βαδίζειν.

Δικαστής τις ἠρώτησε μάρτυρα πόσων ἐτῶν ἦτο.

— Εἶμαι ὀκτὼ καὶ *ἑξήκοντα* ἐτῶν, ἀπεκρίθη ὁ μάρτυς.

— Διατί, ἐπανέλαβεν ὁ δικαστὴς, δὲν λέγετε *ἑξήκοντα ὀκτώ*;

—Διότι, ἀπεκρίθη ὁ μάρτυς, πρῶτον ἔγινα ὀκτὼ ἐτῶν καὶ ἔπειτα *ἑξήκοντα*.